

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Jutta Perä

Näkymätön vanhus

Omaisyhteistyön kehittäminen vanhuksen identiteetin säilymiseksi hoivakodissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja YAMK

Vanhustyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Tekijä Otsikko	Jutta Perä Näkymätön vanhus Omaisyyhteistyön kehittäminen vanhuksen identiteetin säilymiseksi hoivakodissa
Sivumäärä Aika	40 sivua + 3 liitettä 29.4.2022
Tutkinto	Sairaanhoidtaja (YAMK)
Tutkinto-ohjelma	Vanhustyön koulutusohjelma (YAMK)
Ohjaaja	Yliopettaja Tuula Mikkola
<p>Omaisyyhteistyön merkitys vanhusten ympärivuorokautisen hoivan piirissä on vähemmän huomiota saanut osa-alue. Omaisyyhteistyö koetaan usein haastavana työkenttänä. Kirjallisuuden mukaan omaisilta puuttuu käsitys omasta roolistaan hoivakotimaailmassa ja heidän läsnäolonsa sekä panoksensa hoito- ja palvelusuunnitelmakeskusteluissa on puutteellista. Hoitajat kokevat omaisyyhteistyön usein vaikeana työkenttänä, jopa turhana työnä, ja omaisyyhteistyöhön koetaan menevän paljon aikaa todellisen työajan kuluessa kuitenkin kaikkeen muuhun.</p> <p>Kuitenkin omaisen rooli hauraan, ympärivuorokautista huolenpitoa tarvitsevan vanhuksen hyvässä ja kokonaisvaltaisessa hoidossa on merkittävä. Vanhuksen identiteetti on aiempien tutkimusten mukaan vaarassa kadota tämän muutettua tehostetun hoivan piiriin. Tunnustavalla hoitofilosofialla voidaan tukea identiteetin säilymistä. Hoivakotimaailmassa tämä edellyttää vanhuksen elämäntarinan tunteista ja sen ottamista osaksi hoivan arkea. Omaisen on yleensä ainoa, joka pystyy sanoittamaan vanhuksen elämänhistoriaa, hänen tapojansa ja mieltymyksiänsä, ylipäätään kertomaan millainen juuri tämä ihminen on ollut ja millaisen elämän hän on elänyt.</p> <p>Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on ollut selvittää, miten vanhuksen identiteettiä voidaan ylläpitää hoiva-asumisessa omaisten näkökulmasta. Aineisto on kerätty teemahaastatteluin syksyllä 2020 ja siitä saatujen tutkimustulosten pohjalta järjestettiin yhteiskehittelytilaisuus aivoriihi idealla. Aineiston analyysi toteutettiin teoriaohjaavalla menetelmällä, jossa keskeisinä käsitteinä tämän työn näkökulmasta voidaan pitää omaisyyhteistyötä, identiteettiä ja tunnustavaa hoitosuhdetta.</p> <p>Saatujen tulosten mukaan voidaan sanoa hyvän ja vanhuksen identiteettiä tukevan hoivatyön pohjautuvan luottamukselliseen omaisyyhteistyöhön, jossa hoitohenkilökunnan tuttuus ja yhtenäinen tiedonkulku esiintyvät avainasemassa. Omaisten näkökulmasta hoivasuhteen alku ja molemmien puolinen tutustuminen siinä edistävät niin identiteetin pysyvyyttä kuin lisäävät luottamusta. Paitsi hoitajan ja asukkaan välinen tutustuminen, omaisten näkökulmasta identiteetin ylläpysymiseen vaikutti myös se, että hoivakodin asukkaat tutustuisivat toistensa elämänhistoriaan yhteisöllisellä tasolla. Kaikenlainen elämänhistoriaan liittyvä tekeminen niin hoitajan kuin asunuyhteisön kanssa nähtiin myös tärkeäksi identiteetin säilymisessä.</p> <p>Siinä missä identiteettiä tukeva hoiva sisälsi omaisten mukaan myös yhteisöllisiä piirteitä, tunnustava hoitosuhde näyttäytyi hoitajan ja vanhuksen kahdenkeskisenä kanssakäymisenä ja hoitajan intensiivisenä läsnäolona. Tunnustavassa hoitosuhteessa välittyi omaisten näkökulmasta myös arvostava ja yhdenvertainen kohtaaminen.</p>	
Avainsanat	Omaisyyhteistyö, identiteetti, tunnustava hoitosuhde

Author Title	Jutta Perä Invisible elderly Development of family co-operation to preserve the identity of the elderly in a nursing home
Number of Pages Date	40 pages + 3 appendices 29.4.2022
Degree	Nurse university of applied sciences
Degree Programme	Master's Degree in Nursing
Instructor	Tuula Mikkola Principal Lecturer
<p>The importance of family co-operation in the nursing houses for the elderly has received less attention. Family co-operation is often perceived as a challenging field of work. According to the literature, relatives lack an understanding of their own role in the nursing home world, and their presence and contribution to the care and service plan in the discussions are deficient. Caregivers often perceive family co-operation as a difficult field of work, even unnecessary work, and relative co-operation is perceived to take a lot of time during the actual working hours and everything else.</p> <p>However, the role of the relatives in the good and holistic care of the fragile elderly person in need of round-the-clock care is significant. According to a previous study, the identity of an elderly person is in danger of disappearing after being transferred to enhanced care. A recognizable philosophy of care can support the preservation of identity. In the care home world, this requires knowing the life story of the elderly and incorporating it into the daily life of the caregiver. The relative is usually the only one who can tell the life history of the elderly person, his or her habits and preferences. In general, to tell what exactly this person has been like and what kind of life he has lived.</p> <p>The aim of this research and development work has been to find out how the identity of the elderly can be maintained in the care housing from the perspective of relatives. The material was collected through thematic interviews in the autumn of 2020, and based on the research results obtained, a joint development event with a brainstorming idea was organized. The analysis of the data was carried out using a theory-guided method, in which the key concepts from the point of view of this work can be considered co-operation, identity and a recognizing caring relationship.</p> <p>Based on the results obtained, it can be said that good and supportive care work for the elderly is based on confidential co-operation, in which the familiarity of the nursing staff and the unified flow of information play a key role. From the point of view of relatives, the beginning of a caring relationship and mutual acquaintance with it both promote the permanence of identity and increase trust. Not only did the acquaintance between the caregiver and the resident, from the point of view of the relatives maintain the identity, so that the residents of the nursing home got to know each other's life history on a communal level. Anything related to life history with both the caregiver and the housing community was also seen as important in preserving identity.</p> <p>Where, according to relatives, caring for identity also included communal features, the recognizable caring relationship appeared to be a two-way interaction between the nurses and the elderly and an intensive presence of the nurses. The appreciative care relationship also conveyed an appreciative and equal encounter from the point of view of relatives.</p>	
Keywords	Family co-operation, identify, recognizable caring relationship

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Teoreettiset lähtökohdat	4
2.1	Omaisyyhteistyön merkitys hoivassa	5
2.2	Identiteetti vanhuudessa	9
2.3	Tunnustavan hoitosuhteen elementit	10
3	Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoitus ja tavoite	12
4	Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus	12
4.1	Tutkimusstrategia	12
4.2	Tutkimusmenetelmät	13
4.3	Aineiston kerääminen ja tutkimuseettiset näkökulmat	14
4.4	Haastattelujen kulku	15
4.5	Teoriaohjaava aineiston analyysi	16
4.6	Yhteiskehittely	20
5	Omaisten haastattelujen tulokset	21
5.1	Omaisyyhteistyö	21
5.2	Identiteetti	23
5.3	Tunnustava hoitosuhde	24
5.4	Unelmatila	25
6	Yhteiskehittelyn tulokset	26
7	Johtopäätökset ja pohdinta	28
7.1	Luottamus, tiedonkulku ja aika omaisyyhteistyössä	28
7.2	Identiteetin tukeminen omaisten näkökulmasta	30
7.3	Läsnäolo, arvostus ja yhdenvertaisuus tunnustavassa hoitosuhteessa.	32
7.4	Työn eettisyys ja luotettavuus	33
7.5	Lopuksi	35
	Lähteet	37

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Tiedote ja kutsu haastatteluun

Liite 3. Suostumus haastatteluun

1 Johdanto

Väestön ikärakenteen vanhetessa yhä useampi meistä tarvitsee elämänkaarensa loppupuolella ympärivuorokautista hoivaa. Vuoden 2020 loppuun mennessä tehostetussa palveluasumisessa asuikin kaikkiaan 67000 asukasta. Määrä on kasvanut 2000-luvun alusta huomattavasti. Tähän ovat olleet vaikuttamassa ikärakenteen muutokset, mutta myös se tosiasia, että samanaikaisesti niin vanhankotien ja terveyskeskusten pitkäaikaisosastojen tilastollinen määrä on laskussa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020).

Konkreettisesti vanhusten hoivayksiköissä laadukas hoito ja huolenpito mielletään usein tekijöiksi, joilla vanhus saa tarvitsemansa perushoidon pysyen puhtaana, nauttien monipuolista ravintoa ja luottaen, että hänen lääkehoitonsa on turvallisissa käsissä. Myös toimintakyvyn ylläpitäminen ja sen tukeminen on kaikin puolin keskiössä. Tämä edellyttää riittävää määrää koulutettua henkilökuntaa sekä työn organisointia vanhuksen etua palvelevaksi. (Voutilainen & Löppönen 2016.) Sosiaali- ja terveysministeriönlaatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023 puhuu samaa asiaa ympärivuorokautisen hoidon kohdalla, sen tavoitteen ollessa kodikkaassa asuinympäristössä, jossa tarvittava hoiva ja huolenpito on turvattu (Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja 2020: 24).

Molempien julkaisujen ollessaankin yhteiskunnallisia suosituksia en etsimälläkään löytänyt niistä asiaa omaisyhteistyöstä tai sen merkityksestä. Voutilaisen ja Löppösen 2016 käypähoitosuosituksessa tosin mainitaan asukkaan ja hänen läheisensä kuulemisen tärkeys avaamatta sen sisältöä tai tarkoituksenmukaisuutta kuitenkaan sen enempää (Voutilainen & Löppönen 2016). Kummassakaan julkaisussa ei myöskään puhuttu lainkaan vanhuksen identiteetin/persoonan säilymisen merkityksestä ympärivuorokautisen hoidon piirissä, saati siitä mitä tämä edellyttää hoitotyöltä.

Oma inspiraationi tähän opinnäytetyöhön kimposi Jari Pirhosen 2017 väitöskirjasta, jonka mukaan vanhuksen identiteetti on vaarassa kadota tämän muutettua ympärivuorokautisen hoidon piiriin. Väitöskirja-artikkelissaan Pirhonen puhuu näkymättästä vanhuksesta ”Martista” verraten tilannetta Tove Janssonin satuun näkymättömästä lapsesta. Olkoonkin, että vertaus saattaa tuntua naiivilta, on se mielestäni oivallinen kuvaamaan sitä kehitystä mille hoivakotiin muuttava asukas on vaarassa altistua. Samassa yhteydessä Pirhonen tuo esiin filosofi Axel Honnethin ajatuksen sosiaalisesta näkymättömyydestä, jolla lyhykäisyydessään viitataan tilanteeseen, jossa ihminen voi

olla fyysisesti paikalla mutta sosiaalisesti häntä ei nähdä läsnä olevana, persoonana. (Pirhonen 2017 a :149).

Yksi merkittävä efekti näkymättömyyden syntymiselle liittyy itse hoitotyöhön, jossa hoitaja voi joko luoda vanhukselle uutta identiteettiä hoidon kohteena, pahimmassa tapauksessa potilaana, tai tukea vanhuksen oman identiteetin/persoonan säilymistä. (Pirhonen 2017a:149). Identiteettiä tukevaan hoitotyöhön kuuluu yksityisyyden ja aiemman elämäntyylin, elämänhistorian tukeminen ja säilyvyys, sekä huumori ja tunneilmaston salliminen. (Pirhonen 2017b: 110).

Näkemykseni mukaan aihealue on merkityksellinen ja tukee ajankohtaisuudessaan tämän päivän tavoitteita vanhusten ympärivuorokautisessa hoivassa. Omaisyhteistyön fokusoimista identiteetin säilymistä tukevaan työkenttään ei olla myöskään juurikaan kehitetty, eikä sen merkitystä omaisen ja hoitajan väliseen vuorovaikutukseen tutkittu. Aiemmasta kirjallisuudesta tälle on kuitenkin löydettävissä vankka teoriapohja, jonka mukaan omaisyhteistyö nähdään merkitykselliseksi osa-alueeksi vanhuksen kokonaisvaltaista hoitoa ja laadukasta huolenpitoa. (Räsänen 2011:86; Räsänen 2014: 47; Koivula & Heimola 2006:9; Koivula 2013:186–187).

Vanhustenhoidon ympärillä viime aikoina pyörineen kohun myötä uskallan myös väittää että ”näkymättömiä Martteja” on keskuudessamme enemmän kuin voisi aavistaa. Korona pandemian mukanaan tuomat haasteet vierailukieltoineen ovat varmasti olleet niin ikään omiaan lisäämään kehityskulkua näkymättömyyden osalta. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön kautta pyritäänkin lisäämään vanhusten näkyvyyttä ja arvostusta, niin hoivan tarjoajissa, kuin koko yhteiskunnassa. Jari Pirhosen (2017) esittämään haasteeseen, näkymättömyyden vastaisesta taistelusta, ilolla osallistuen.

2 Teoreettiset lähtökohdat

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tutkimusongelma nousee edeltävästä kirjallisuudesta, jonka mukaan vanhuksen identiteetin säilyminen ympärivuorokautisen hoivan piirissä on todettu puutteelliseksi. (Pirhonen 2017: 149). Vanhuksen hyvään elämänlaatuun vaikuttavina elementteinä voidaan nähdä niitä tekijöitä, joilla hänen personuuttaan tuetaan hoivaympäristössä vahvistamalla identiteetin pysyvyyttä. (Pirhonen 2017: 149).

Identiteettiä tukeva hoitotyö edellyttää vanhuksen eletyn elämän tuntemista ja siihen sisältyvien merkitysten huomioimista hoitotyössä (Räsänen 2011: 86). Tämän toteutumiseen voidaan vaikuttaa toimivalla omaisyhteistyöllä, jossa omainen nähdään vanhuksen elämänlaatua tukevana yhteistyökumppanina omaisyhteistyön kulminoituessa etenkin vanhuksen elämänhistorian, tapojen ja tottumusten ympärille. (Koivula 2013: 189; Räsänen 2011: 86).

Pelkkä omaisyhteistyö ja sen myötä saatu tieto eivät kuitenkaan yksin riitä identiteettiä tukevan hoitotyön toteutumiseen. Tarvitaan myös taitoa ja käytänteitä, jolla hoitotyön kohtaamisissa voidaan vahvistaa identiteetin pysymistä. Tunnustavalla hoitosuhteella identiteettiä voidaan ylläpitää hoivatyön käytäntein. Tunnustaminen symbolisella tasolla ei riitä silloin, kun puhutaan persoonana tunnustamisesta vanhoilla ihmisillä, näkyvänä säilymisessä on oleellista tunnustaa vanhus arvokkaana ihmisenä kohtelemalla häntä arvostavalla tavalla. (Pirhonen 2017:149–150.)

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä on tarkoituksena selvittää omaisten näkemyksiä vanhuksen identiteetin säilymiseen vaikuttavista tekijöistä ja yhteiskehittelyn avulla konkretisoida näitä hoitotyön käytänteisiin. Yhteiskehittelyn menetelmä valikoitui toimintatavaksi sen ollessa yhteisen pohdinnan kautta muutokseen tähtäävää toimintaa, ydintavoitteena muutos parempaan (Harra & Mäkinen & Sipari 2012: 4).

Kaiken kaikkiaan tämä tutkimuksellinen kehittämistyö pohjautuu teoriaan, josta keskeisinä käsitteinä nousee esiin: Omaisyhteistyö, identiteetti ja sen tukeminen sekä tunnustava hoitosuhde.

2.1 Omaisyhteistyön merkitys hoivassa

Omaisyhteistyöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä hoivakodissa asuvan vanhuksen omaisen ja hoitajien välistä yhteistyötä. Perinteisesti hoitaja ja omainen huolehtivat yhdessä vanhuksen tarpeiden ja toiveiden toteutumisesta sekä laativat ja päivittävät yhdessä vanhuksen kanssa tämän hoito- ja palvelusuunnitelman, Omaisyhteistyön merkitys vanhuksen hyvää elämänlaatua ylläpitävässä hoidossa ja huolenpidossa nousee esiin useassa tutkimuksessa. Räsänen (2011) ja Koivula (2013) korostavat väitöskirjoissaan omaisen roolia vanhuksen elämäntarinan sanoittajana. Varsinkin muistisairaana ja toimintakyvyltään hyvin hauraan vanhuksen kohdalla tämä korostuu, sillä etenkin tällöin elämänhistorian tuntemus on laadukkaan,

vanhuksen yksilöllisyyttä tukevan hoidon edellytys. (Koivula & Heimonen 2006: 7; Räsänen 2011: 86; Uronen 2011:57.)

Omaisyyhteistyössä esiintyy myös problematiikkaa muun muassa sen ajallisen ulottuvuuden, tiedonkulun, omaisten roolin sekä hoitajan ja omaisen välisen luottamuksen rakentumisen elementeissä.

Omaisyyhteistyö ja aika

Aikaisemmissa tutkimuksissa omaisen ja hoitajan välisen yhteistyön yhtenä ongelmana on aika. Usean tutkimuksen mukaan omaiset kokivat, etteivät he saaneet hoitohenkilökunnalta tarpeeksi aikaa. (Hölsä 2008: 53; Koivula 2013: 154; Lehtonen 2015: 72; Savolainen 2014:40–41; Porre-Mutkala 2012: 60.) Ajan vähyys tulkittiin hoitajien kiireisyytenä (Lehtonen 2014: 72; Savolainen 2014: 40). Ajalla omaiset tarkoittivat tässä yhteydessä sitä, että hoitajat olisivat jutelleet heidän kanssaan ja toivovatkin hoitajien olevan aktiivisempia kommunikoimaan kokien arkuutta olla itse aloitteen tekijöinä tässä. (Lehtonen 2005: 70; Porre-Mutkala 2012: 60; Koivula – Heimonen 2006: 16).

Hoitajien puolelta omaisten kanssa kommunikoinnin koettiin vievän paljonkin aikaa ja osan, erityisesti vaativiksi koettujen omaisten, ajan tarve koettiin sellaisena, joka erityisesti vei aikaa. Hoitajilla tuntui olevan vahva tarve määritellä omaisille annettava aika tasapuolisesti (Koivula 2013: 110.) Koivulan (2013) tutkimuksessa mukana olleet hoitajat olivat osallistuneet myös työajan seurantaan. Toisinsanoen, oli seurattu minuutteina sitä mihin hoitajan työaika oikeasti menee. Seurantalomakkeessa ei kuitenkaan ollut otettu huomioon juuri omaisyyhteistyöhön menevää aikaa, joten faktuaalinen tieto ajan käytöstä jäi puutteelliseksi. (Koivula 2013: 110.) Räsänen 2017 tutkimuksessa sen sijaan ilmenee myös omaisyyhteistyöhön käytetty todellinen aika. Tutkimuksessa nousee esiin omaisten kanssa keskusteluun käytetyn todellisen ja kokemuksellisen ajan ristiriita. Omaisten kanssa jaettuun aikaan koettiin hoitajien puolelta menevän enemmän aikaa kuin siihen todellisuudessa kuitenkaan meni. Omaisille annettu aika oli myös luonteeltaan muun hoitotyön ohessa toteutuvaa. (Räsänen 2017: 124–125.) Räsänen väläyttääkin mahdollisuutta hoitajien asenteiden vaikutuksesta tähän, sillä omaisyyhteistyö koettiin epämiellyttävänä. (Räsänen 2017: 124–125). Myös Koivula epäilee hoitajien kokevan omaisyyhteistyön ikään kuin ylimääräisenä työnä ja tämän lisäävän sen kuormittavuutta. (Koivula 2012: 110.) Hoitajat ovat myös arkoja olemaan vuorovaikutuksessa ja jännittävät helposti näitä tilanteita. Jännittäminen johtui usein epävarmuudesta liittyen omaisen

esittämiin kysymyksiin ja hoitajan kokemaan tietotaitoonsa vastata näihin. (Savolainen 2014: 41.)

Tiedonkulku omaisyhteistyössä.

Omaisten ja hoitajien yhteistyössä ilmenee puutteita myös tiedonkulun suhteen. Omaiset kaipaavat tietoa arjen sujumisesta ja läheisensä voinnista. (Uronen 2011: 58; Porre-Mutkala 2012: 40; Räsänen 2014: 49; Koivula-Heimonen 2006: 11). Erityisesti vanhuksen arkeen liittyvät positiiviset asiat olivat omaisille tärkeitä ja mieluisia. (Uronen 2011: 58). Hoito- ja palvelusuunnitelmien laatiminen ja arvioiminen yhdessä asukkaan ja omaisen kanssa on kuitenkin kehitettävä asia. (Porre-Mutkala 2012: 60). Ja niiden toteutuminen yhdessä omaisten kanssa puutteellista. (Räsänen 2011: 171; Uronen 2011: 58). Räsänen tutkimuksessa tulee esiin myös seikka, ettei vanhuksen elettyä elämää juurikaan kirjata hoito- ja palvelusuunnitelmiin, vaikka se on edellytyksenä aiemman elämäntyylin ja identiteetin säilymiselle hoivakotiasumisessa. (Räsänen 2011: 171). Sama tutkimustulos elämänhistorian dokumentoinnin puutteellisuuden suhteen ilmenee myös Koivulan & Heimonen (2006) tutkimuksessa, jossa myös omaisen syrjäyttämisen läheisen hoitoon osallistumisesta muun muassa hoito- ja palvelusuunnitelma keskustelun suhteen, todetaan lisäävän tämän torjutuksi tulemisen tunnetta. (Koivula & Heimonen 2006: 15).

Kaiken kaikkiaan omaiset kokevat olevansa epätietoisia siitä, miten voisivat itse olla mukana asukkaan hoidon suunnittelussa ja arvioinnissa. Omaisilta puuttuukin usein ymmärrys hoitosuunnitelman tarkoituksesta. (Räsänen 2014: 50.) Hoidon tavoite ja se mikä merkitys hoito- ja palvelusuunnitelmalla on tässä, on niin ikään puutteellista. (Hölsä 2008: 53; Porre-Mutkala 2012: 51; Räsänen 2014: 50). Kuitenkin hoitosuunnitelmaan osallistuvien omaisten on tutkittu olevan tyytyväisempiä yhteistyöhön hoitajien kanssa. Myös kommunikointi koettiin aktiivisemmaksi samoin kuin yhteisen asiantuntijuuden jakaminen (Lehtola 2005: 72; Savolainen 2014: 43.)

Luottamus

Luottamusta ja avointa vuorovaikutusta tavoitellaan, vaikka hoito- ja palvelusuunnitelma neuvottelut eivät toimitakaan toivotulla tavalla. Yksi tärkeä elementti hyvän vuorovaikutuksen rakentumiselle on hoivakotiin muuttamisen aika. Tämä perustuu mm. asioihin, joilla asukkaan tulon on varauduttu esimerkiksi nimeämällä omahoitaja valmiiksi. (Uronen 2012: 57–58.) Omahoitajan nimeäminen mahdollistaa vanhuksen tunnereaktioiden

läpikäymistä hoivasuhteen alussa ja näin nopeuttaa uuteen tilanteeseen sopeutumista. (Klemola 2006: 106). Vanhuksen sopeutuminen ja viihtyminen hoivakodissa on puolestaan todettu heijastuvan suoraan omaisten tyytyväisyyteen ja näin lisäävän luottamusta. (Hölsä 2008: 45). Hölsän (2008) tutkimuksen mukaan ja ilmeisen samasta syystä, myös hoivakodissa pidempään asuneiden vanhusten omaiset olivat tyytyväisempiä kuin viimeisen puolenvuoden sisään muuttaneiden. (Hölsä 2008: 45–45).

Hoivakotiin muuttamisen aja asumisen alun aika on merkityksellistä luottamuksen ja avoimen vuorovaikutuksen rakentumiselle. Alkuvaiheen myönteinen kokemus luo pohjan luottamukselle. (Räsänen 2014: 49–50.) Omaisten toiveiden kuuleminen heti alkuvaiheessa on merkityksellistä hyvän ja avoimen hoitosuhteen syntyemisessä. (Räsänen 2014: 49–50; Uronen 2011: 57). Omaiset kokevatkin eniten epävarmuutta ja luottamus hoitajiin oli heikompaa heti alkuvaiheessa. Savolaisen (2014) tutkimuksessa omaisten kokema syyllisyyden tunne läheisen hoivakotiin sijoittamisesta vaikuttaa omalta osaltaan asiaan. (Savolainen 2014: 41). Toisaalta omaiset kokevat myös hoitajien olevan varsinkin hoitosuhteen alussa varovaisia. (Koivula 2013: 110). Mikä lienee aito havainto ottaen huomioon Savolaisen tutkimustuloksen, jossa hoitajien todetaan jännittävän omaisten kanssa kommunikoidessa, etenkin silloin, kun he kokevat, etteivät vielä tunne vanhusta tarpeeksi hyvin. (Savolainen 2014: 40).

Luottamus rakentuu omaisten odotusten ja toiveiden kuulemisella. Etenkin hoito- ja palvelusuunnitelmapalaverien pitäminen ja näissä toiveista ja odotuksista keskusteleminen yhdessä omaisten kanssa avaa ovia vastavuoroiselle kanssakäymiselle luoden samalla luottamusta hoitajan ja omaisten välille. (Uronen 2012: 57; Koivula & Heimonen 2006: 7; Lehtola 2005: 73; Räsänen 2014: 50; Savolainen 2014: 43.)

Siinä missä Räsänen (2011) ja Koivula (2013) korostavat väitöskirjoissaan omaisyhteistyön merkitystä vanhuksen elämänhistorian jatkumossa. (Koivula 2013: 186–187; Räsänen 2011: 86). Tuo Pirhonen (2017) tutkimuksessaan esiin saman seikan identiteetin säilymisen näkökulmasta. Vanhuksen identiteettiä voidaan tukea tunnustamalla tämän elämäntarinaa kytkeytyviä elementtejä kuten elämän aikaiset saavutukset ja merkitykselliset tapahtumat, tunteet esimerkiksi mielihyvän tai surun tunteminen, ajatteleminen sekä henkilökohtaiset kiintymyssuhteet. (Laitinen 2009: 323; Pirhonen 2017a: 150.) Pirhosen mukaan ihmisyyden toteutuminen ja ylläpysyminen edellyttävät identiteetin ja persoonuuden säilymistä myös haurauden keskellä (Pirhonen 2015: 31–33).

2.2 Identiteetti vanhuudessa

Identiteetistä puhuttaessa, tarkoitetaan sillä pohjimmiltaan käsitystä siitä kuka minä olen ja mikä erottaa minut muista ihmisistä. Identiteetti on lähellä minuutta, mutta minuuden ollessaan ihmisen refleksiivinen tietoisuus omasta itsestään ja siis siitä ”kuka minä olen” sisältää identiteetti myös ulkoisen maailman/ muiden ihmisten tekemät määrittelyt tästä. (Rautio & Saastamoinen 2006: 170–172.) Identiteetti ja minuus ovat siis tavallaan kietoutuneet toisiinsa, sillä erotuksella, että minuudesta tulee identiteetti silloin kun sitä määritellään ihmisen ulkopuolelta. (Rautio & Saastamoinen 2006: 172).

Pirkko Siltala (2013) puhuu vanhuuden identiteetistä sen eksistentiaalisen olomuodon kautta. Eksistentiaalisen, olemassaoloon kietoutuvan identiteetin katsotaan rakentuvan vanhuksen eletyn elämän saattamisesta tähän hetkeen elämäntarinallisen muistelun keinoin. Tämä mahdollistaa olemassaolon eli eksistentiaalisen identiteetin syntymisen ja ylläpysymisen. Vanhuuden identiteetti sisältääkin vahvasti ajallisen perspektiivin menneiden asioiden käsittelemisenä ja sen kautta tulevaan katsomisena. (Siltala 2013: 143–149.) Vanhuksen kohdalla identiteetti kysymystä ei siis voida irrottaa elämäntarinan kontekstista. Useiden elämänkulkuteorioiden mukaan (Glen & Elder 1998) vanhuus nähdään oleellisena osana kokonaisuutta, jossa eletty elämän näyttäytyy suuressa roolissa. Vanhuudessa kaikki koettu ja eletty kulminoituu elämäkokemuksiksi joita ihminen kantaa mukanaan. Näiden merkitys elämänkulun loppupuolella kasvaa siinä missä tulevaisuuden suunnitelmat kaventuvat elämän rajallisuuden edessä. Toisin sanoin, vanhuudessa menneisyys luo elämään merkitystä ja kokemukset rakentavat sen tarkoitusta. Parhaimmillaan vanhus pystyy työstämään eletyn elämän eheäksi kokonaisuudeksi joka kantaa antaen elämälle sisältöä. (Sarvimäki 2015: 14–17.)

Sosiaalisen minäidentiteetin katsotaan liittyvän olemassaoloa käsittävien eksistentiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen. Minäidentiteetti sisältää vanhuksen jokapäiväisiä vuorovaikutussuhteita ilmentäen sitä, kuka vanhus on. Minäidentiteetin rakentuessa vanhuksen sekä fyysisten että sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden kautta, on sille oleellista kokemus maailmasta ja omasta paikasta täällä eksistentiaalisena kokemuksena. (Salonen 2007: 144.) Vuorovaikutussuhteissa luottamus ja itsensä arvokkaaksi kokeminen ylläpitävät omanarvontunnetta ja sosiaalista minäidentiteettiä. Minäidentiteetin säilyminen edellyttääkin kokemusta merkityksellisyydestä ja ainutlaatuisuudesta joka päivittäisten kohtaamisen kautta puheiden, tekojen tunteiden ja mielipiteiden jakamisen elementeissä. (Salonen 2007: 144.)

Identiteettiä tukeva tunnustava vuorovaikutus

Honnethin (2005) mukaan tunnustava vuorovaikutus voidaan jakaa kolmeen tunnustamisen tasoon, jotka vaikuttavat identiteettimme eri puoliin. (Honneth 2005: 2). Ensimmäinen tunnustamisen taso on rakkaus. Tämä tarkoittaa tarvitsevuuden tunnustamista. Sitä että saamme tuntea itsemme hyväksytyiksi juuri sellaisina kuin olemme omista vajavuuksistamme huolimatta. Rakkaus tunnustamisen muotona sisältää myös hoivan saamisen ja siinä emotionaalisen tuen elementtejä. Tunnustava rakkauden taso on edellytys itseluottamuksen pysyvyydelle. (Honneth 2005: 95.)

Toisena tunnustamisen kenttänä Honneth nostaa esiin oikeudet. Honneth tarkoittaa tällä tunnustamisen tasolla kansalaisoikeuksiamme ja itsekunnioituksen kokemusta. Itsekunnioituksen ylläpysyminen tunnustamisen teoriakentässä, edellyttää kokemusta siitä, että voimme nähdä itsemme yksilönä jakaen kuitenkin muiden toimijoiden keskuudessa ne yhteiset piirteet, jotka tekevät meistä moraalisesti vastuullisia. (Honneth 2005: 118–119.)

Kolmas tunnustamisen taso on solidaarisuus. Se tarkoittaa ihmisen erityispiirteiden tunnustamista. Solidaarisuuden tunnustamisen kautta syntyy itsetunto, joka voi toteutua vain, kun saamme tuntea itsemme arvostetuiksi omine erityispiirteinemme osana yhteisöä. Itsetunnon ylläpysyminen edellyttää myös, että ja tulemme kohdatuiksi vastavuoroisina, omat kykymme yhteiseen hyvään tarjoavina yksilöinä. (Honneth 2005: 121.)

Hoivan piirissä elävän vanhuksen positiivisen identiteetin syntymistä ja ylläpysymistä edellyttää, että hän saa tuntea itsensä rakastetuksi, arvostetuksi ja kunnioitetuksi. Näiden kolmen elementin toteutuessa kanssakäymisessä voidaan sanoa sen täyttävän tunnustavan vuorovaikutuksen piirteet. (Pirhonen 2017 c)

2.3 Tunnustavan hoitosuhteen elementit

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön kolmantena käsitteenä voidaan pitää tunnustavaa hoitosuhdetta. Tunnustava hoitosuhde rakentuu aiemmin esitettyjen käsitteiden: omaisyhteistyö, identiteetti ja sen tukeminen, rinnalle ikään kuin käytännön tason teoreettisena käsitteenä, jolla tavoitellaan identiteettiä tukevan hoitotyön toteutumisen piirteiden näkyvyyttä.

Vanhuksen muuttaessa hoivakotiin hoitaja voi ylläpitää tämän identiteettiä kohtelemalla vanhusta hänen ihmisyytensä edellyttämällä tavalla yksilönä ja ainutlaatuisena ihmisenä. Tällä Identiteettiä ylläpitävällä hoitotyöllä minäkuvaa voidaan suojella ja säilyttää ihmisen kokemus itsestään ja siitä kuka minä olen myös sairauden keskellä. (Pirhonen 2017a:150.) Tämä edellyttää tunnustavan hoitofilosofian oivallusta, jonka keskeisenä sanomana nousee esiin ihmisen tarve rakkaudelliseen, kunnioittavaan ja arvostavaan kohtaamiseen. (Pirhonen 2017b: 31).

Tunnustamisen teorian mukaan ihmisen rakentuminen ja säilyminen persoonana edellyttää kykyä peilata itseään toisen ihmisen näkökulmasta (Honneth 2005: 173). Tunnustava vuorovaikutuksen voidaan katsoa edellyttävän vastavuoroisuuden taitoa ja ymmärrystä tunnustavan vuorovaikutuksen merkityksestä. (Pirhonen 2015: 31).

Normatiivisten ominaisuuksien tunnustaminen

Kognitioltaan ja toimintakyvyltään heikentyneen vanhuksen kohdalla herää kysymys miten tunnustava hoitosuhde voi toteutua, jos tunnustettava ei aina ole edes tietoinen saastaan tunnustuksesta tai hoitosuhteen olemassaolosta. Laitisen 2009 mukaan tunnustussuhde voi muodostua myös silloin kun tunnustamme ihmisen olemassa olevia piirteitä eli normatiivisia ominaisuuksia. Normatiivisina ominaisuuksina voidaan pitää niitä asioita, jotka tekevät meistä sellaisia kuin olemme, esimerkiksi tunteet, kuten mielihyvän tai surun tunteminen, ajatteleminen, henkilökohtaiset kiintymyssuhteet, elämän aikaiset saavutukset ja merkitykselliset asiat. (Laitinen 2009: 323; Pirhonen 2017a: 150.)

Esimerkkinä normatiivisten ominaisuuksien tunnustamisesta on hoitajan kyky nähdä hauraan vanhuksen olemassaoloa hänen olemisensa merkitysten kautta. Tällöin identiteettiä tukevassa kohtaamisessa vanhus mielletään joksikin, jolla on menneisyys ja elämäntarinansa mukanaan sen hetkisestä tilanteesta huolimatta. Johdannossa siteeraamani näkymätön ”Martti” ei olekaan pelkkä asukas tai vanhus tai se perähuoneen mies, vaan hän on ehkä isä, isoisä, intohimoinen hiihdon harrastaja, herkästi kyynelehtivä, entinen taksikuski tai maailman paras pullan leipoja. ”Martti” on siis kontekstissa edelleen johonkin sellaiseen, joka on tehnyt hänestä ihmisen, joka hän on nytkin. Tunnustavan hoitofilosofian mukaisesti hänen identiteettiään tuetaan kohtaamalla hänet näiden määritelmien mukaisesti (Pirhonen 2017a: 149.) Samalla vahvistaen hänen itseluottamustaan, itsetuntoa ja itsekunnioitusta tunnustamisen teorian kolmella tasolla, saaden näin

hänet tuntemaan itsenä rakastetuksi, arvostetuksi ja kunnioitetuksi ihmiseksi omana itsenään. (Pirhonen 2015: 30–31).

3 Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoitus ja tavoite

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tutkimusongelma nojaa teoriasta nousseiden käsitteiden ja niiden ympärillä havaitun problematiikan yhtälöstä. Työssä on tarkoituksena tutkia, miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokemana, sekä selvittää miten omaiset kokevat identiteettiä tukevan hoitotyön toteutuvan sekä millaisia asioita he pitävät tärkeinä tässä omaisyhteistyön näkökulmasta.

Tutkimuskysymykset ovat:

Pääkysymys:

Miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokemana?

Alakysymykset:

Mitä omaiset pitävät tärkeinä identiteetin säilymisen kannalta?

Millaisia asioita omaiset pitävät tärkeinä vanhuksen identiteettiä tukevassa tunnustavassa hoitosuhteessa?

Miten hoivakodin käytännön toimintaa voidaan kehittää vanhuksen identiteettiä tukevaan suuntaan omaisten tuomien näkökulmien valossa?

4 Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus

4.1 Tutkimusstrategia

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus soveltuu tutkimusotteeksi etenkin silloin kun ilmiöstä ei ole aiempaa tietoa ja kun siitä halutaan saada syvällisempi ymmärrys. (Kananen 2012: 29–

30). Laadullinen kehittämistutkimus, joka toteutetaan toimintatutkimuksen menetelmällä mahdollistaa tutkijan mukana olemisen ja tähtää sellaiseen muutosprosessiin, jonka kohteena on ihmisen toiminta. (Kananen 2017: 17). Tässä tutkimuksellisessa kehittämissä tühössä tähdätään nimenomaan aineistosta esiinnousseiden havaintojen myötä muutokseen hoitotyön käytänteissä, niin että vanhuksen identiteetti/näkyvänä säilyminen tulee kohdatuksi.

Etsittäessä uusia näkökulmia olemassa olevasta ilmiöstä, laadullinen tutkimus soveltuu tutkimusmenetelmäksi sen tuottaessa uutta tietoa mahdollisimman kattavasti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009: 161; Kananen 2012: 18). Laadullisen tutkimuksen merkityksen ollessa uusien toimintatapojen ja asenteiden löytyminen sitä ei tarkkailla yleisellä tasolla vaan tutkimuskohde ja osallistujat siihen on harkittua tutkimuksen aihepiiriin ja tarkoituksellisuuden perusteella (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017: 65–74).

Tämän työn menetelmälliset lähtökohdat löytyvät omaisyhteistyön ympäriltä, sillä juuri omaisyhteistyö ja dialogisuus siinä on merkittävää tuoden vanhuksen yksilöllisyyttä näkyväksi hoitohenkilökunnalle. (Koivula 2013: 189; Räsänen 2011: 86). Aiemmassa kirjallisuudessa omaisyhteistyön merkitys on tuotu esiin myös vanhuksen hyvän elämänlaadun ja siihen kytkeytyvän elämänhistorian ymmärryksen yhteydessä. (Räsänen 2014: 47; Koivula & Heimola 2006: 9; Koivula 2013: 186–187; Uronen 2011: 27).

Keskusteltaessa identiteettiä tukevan tunnustavan hoitosuhteen toteutumisesta, ilmenee hoivakodissa asuvan vanhuksen identiteetin säilymisen pohjautuvan hoitajan kyvyille tunnustaa vanhuksen normatiivisia, olemassa olevia yksilöllisiä elementtejä sekä ymmärtää millaisen pitkän ja persoonallisen elämän tämä on elänyt (Pirhonen 2017: 150). Näin ollen omaisia ja heidän kauttaan saatavan informaation merkitystä tutkimustrategiasta näkökulmasta, voidaan pitää perusteltuna.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksellisessa kehittämissä tühössä aineisto kerättiin teemahaastattelun keinoin. Teemahaastattelun tarkoitus on löytää vastauksia tutkimuskysymykseen: Miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokemana?

Teemahaastattelun kulkiessa haastattelijan määrittelemien keskeisten teemojen kautta on haastattelurunko jätetty väljäksi mahdollistaen näin haastateltavan kokemusten ja

ajatusten sanoittaminen. Haastattelijan jättäessä haastateltavalle tilaa, sanoittaa kokemusmaailmaansa tuo se parhaimmillaan esiin yhä uusia ilmiöitä joihin haastattelija voi tarttua tarkentavilla kysymyksillä. Näin ollen teemahaastatteluun ei kannata tehdä tiukkaa kysymyslistaa muutoin kuin ehkä haastattelijan ajatusten tueksi tämän ohjatessa haastateltavaa lyhyisiin asiapitoisiin vastauksiin (Kananen 2012: 103–104.) Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä haastattelu perustui haastateltavien vapaaseen ajatuksen kulkuun aihepiiristä ja haastattelija antoi heille ainoastaan teeman, jota pyysi kuvaamaan oman kokemuspohjan valossa näkyväksi. Tarvittaessa haastattelija saattoi esittää tarkentavia avoimia kysymyksiä kuten ”kuvailisitko lisää tuota.” tai ”osaisitko avata enemmän kertomaasi” Tutkijalla oli myös haastattelurungossa tukikysymyksiä, joiden turvin asiakokonaisuus pyrittiin pitämään teeman ympärillä.

Haastatteluista nousseiden tulosten pohjalta järjestettiin yhteiskehittely tilaisuus aivoriihimenetelmällä. Aivoriiheen kutsuttiin sähköpostitse kaikki hoivakodin hoitajat ja omaiset avoimella kutsulla. Aivoriihi toteutettiin teams yhteydellä ja siihen sai halutessaan osallistua nimettömänä. Aivoriihessä työskentelymenetelmänä oli vapaa ajatusten ja ideoiden vaihto kulloisestakin teemasta. Aivoriihen alussa tutkimustulokset esiteltiin teemoitain. Samalla osallistujilla oli myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä. Tämän jälkeen osallistujia pyydettiin ideoimaan konkreettisia käytäntöjä hoivakodin arkeen tutkimustulosten valossa. Tutkijan rooliksi jäi ideoiden ylös kirjaaminen. Ideat kirjoitettiin post.it lapuille, jotka käytiin yhteisesti läpi aivoriihen lopussa.

4.3 Aineiston kerääminen ja tutkimuseettiset näkökulmat

Työn aihepiirin fokuoituessa hoivakodissa asuvan vanhuksen identiteetin säilymiseen ja omaisyhteistyön näkökulmiin tässä oli luontevaa toteuttaa työ hoivakodissa. Työhön haettiin tutkimuslupaa Hoiva mehiläinen Oy:ltä kesällä 2020 työskennellessäni samaisen yrityksen palveluksessa. Tähän ratkaisuun ajoi myös havainnot identiteetin säilymisen ja omaisyhteistyön kehitystarpeista kyseisessä paikassa. Toteuttamistavaksi valikoitui tutkimuksellisen kehittämistyön menetelmä sen antaessa tutkimuskysymyksiin sekä teoreettisia, että käytäntöön sovellettavia tuloksia.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä on haastateltu omaisia. Aineiston kerääminen tapahtui teemahaastatteluilla, joka on yksi laadullisen tutkimuksen käytetyin aineistonkeruu menetelmä. (Kananen 2012: 100; Tuomi & Sarajärvi 2018: 87). Haastattelun teemat nousevat tutkimuksen teoriasta. Teoreettisesta viitekehiksestä saatetut teemat

mahdollistavat tutkimuksesta nousevien ilmiöiden vastaavuuden tutkimusongelman kanssa, joka puolestaan vahvistaa tutkimuksen tarkoituksenmukaisuutta eli antaa vastauksia siihen mitä tutkimuksella tavoitellaan (Tuomi & Sarajärvi 2018: 88). Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön keskeisenä teemana voidaan nähdä: Omaisyhteistyö ja sen toteutuminen, vanhuksen identiteetin säilyminen ja tunnustavan hoitosuhteen keinot siihen.

Omaisista lähestyttiin informoimalla heitä tutkimuksellisen kehittämistyön aiheesta hoivakodin kuulumiskirjeessä. Samalla kysyin omaisten halukkuutta osallistua haastatteluun. Kirjeessä tuotiin esiin osallistumisen olevan vapaaehtoista sitomatta tutkimukseen osallistuvaa mihinkään. Omaisista informoitiin myös siitä, että mikäli haluaa osallistua vain haastatteluun, tai ideariihen oli se mahdollista. Haastatteluihin ilmoittautui yhteensä kuusi omaista, joista kaksi olivat samasta perheestä. Ilmoittautuneille haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta syvemmin sekä käytiin läpi työn eettiset lähtökohdat. Kaikille tutkimukseen osallistuville annettiin ennakkoon tieto tutkimuksen tarkoituksesta ja toimintatavoista sekä pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen. (Liite2).

Haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluina. Haastateltavina oli yhteensä kuusi omaista. Jokainen haastateltava oli saanut valita itselleen sopivan ajankohdan haastatteluun. Ennen haastattelua jokainen haastateltava oli myös antanut kirjallisen suostumuksensa haastatteluun. (liite 3) Puhelinhaastatteluun oli varattu erillinen työhuone, jossa haastattelut saatiin toteutettua mahdollisimman rauhallisessa ja kahdenkeskisessä ympäristössä. Ennen haastattelua omaisille vielä muistutettiin, että haastattelu nauhoitettaisiin ja että heillä oli oikeus kieltäytyä haastattelusta sen missä vaiheessa tahansa. Omaisille myös kerrattiin, miten nauhoitteita käsiteltäisiin ja säilytettäisiin etteivät ne joutuisi kenenkään muun kuin tutkijan käsiin. Haastattelut toteutettiin syys-joulukuun aikana 2020 Jokainen haastattelu kestivät reilun tunnin. Haastattelumateriaalia kertyi puhtaaksikirjoitettuna 138 sivua fontilla Calibri 12, riviväli 1.

Teemahaastattelun runko liitteessä 1

4.4 Haastattelujen kulku

Haastattelun alussa osallistujille kerrottiin lyhyesti tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteesta ja tarkoituksesta, osallistujille varattiin aikaa esittää tarkentavia kysymyksiä ennen

varsinaiseen aiheeseen menemistä. Osallistujille kerrottiin myös, että kaikkea tutkimusmateriaalia säilytettiin ja käsiteltiin niin etteivät ne joudu ulkopuolisten käsiin. Haastattelun teema alueet kerrattiin myös lyhyesti, sekä muistutettiin että vaikka haastattelu eteni teemoittain oli edeltävään teemaan aina mahdollisuus palata, mikäli jotain muistuisi myöhemmin mieleen. Haastateltavat olivat myös saaneet Jari Pirhosen artikkelin (Pirhonen, Jari. Hyvä elämä vanhojen ihmisten hoidossa. Gerontologia 2/2017) luettavakseen ennen haastattelua. Artikkelin lukeminen oli vapaaehtoista ja sen tarkoituksena oli syventää osallistujien tietoisuutta tutkittavasta aihepiiristä.

Haastattelun aikana haastateltavien annettiin kertoa aiheesta vapaasti omin sanoin. Tarvittaessa haastateltaville esitettiin avoimia tarkentavia kysymyksiä. Haastattelujen aikana haastattelija teki muistiinpanoja niistä esiin tulleista asioista, joihin halusi palata tarkentavalla kysymyksellä antaen näin haastateltavan puhua keskeytyksettä. Aihepiirissä pysymiseksi haastattelija saattoi myös palata haastattelun aikana teeman perusolemukseen luoden samalla haastateltavalle syvempää käsitystä keskusteltavasta asiasta. Haastateltaville annettiin myös tilaa esittää haastattelijalle kysymyksiä haastattelun aikana.

Teemahaastattelun loppupuolella haastattelija kysyi jokaiselta haastateltavalta näiden unelmatilaa hoivakodissa. Tähän kysymykseen haastateltavia kehoitettiin vastaamaan ajatuksella, jos mikä tahansa olisi mahdollista. Unelmatilakysymys ei liittynyt teemoihin ja siinä sai kuvata omaa unelmatilaa minkä tahansa tilanteen tai asian kautta.

Ennen haastattelun lopettamista haastateltaville annettiin vielä mahdollisuus palata haastattelun kulun erivaiheisiin, mikäli heille olisi tullut mieleen jotain tarkennettavaa. Haastateltavilta tiedusteltiin vielä ennen lopetusta olisiko heillä jotain kysyttävää haastateltavalta tutkimukseen liittyen.

4.5 Teoriaohjaava aineiston analyysi

Teoriaohjaava aineistonanalyysi on yksi aineiston sisällön analyysi keino. Teoriaohjauksessa sisällön analyysissä aineistoa tarkastellaan alkuun kuten aineisto lähtöisessäkin analyysissä, sen sisällön ja merkitysten kautta, intuitiivisesti käyden vuoropuhelua aineiston kanssa. Aineisto redusoidaan eli pelkistetään, etsien siitä tutkimuksen kannalta merkittäviä ilmaisuja. Pelkistetyt ilmaukset klusteroidaan eli ryhmitellään etsien niistä samankaltaisia ja/tai eroavaisia ilmauksia ja rakennetaan nämä luokittain. Klusteroinnin

kautta syntyy aineiston alaluokkia, jotka kuvaavat työn perusrakennetta sekä esiin nouseita ilmiöitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 122–125.) Aineiston ryhmittelyn jälkeen seuraa käsitteiden luominen eli abstrahointi. Siinä missä aineistolähtöisessä sisällön analyysissä käsitteet luodaan aineiston sisältä, teoriaohjaavassa analyysissä nämä nousevat suoraan teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 133.) Aineisto ei siis perustu suoraan mihinkään teoriaan vaan teoria toimii ikään kuin analyysin apuna. Aineiston keruu ja analysoinnin alku toteutuvat aineistolähtöisesti autenttista aineistoa tarkastelemalla. Ero syntyy analyysin loppuvaiheessa, jolloin ilmenneitä aihepiirejä ohjaa teoriasta nousseet käsitteistöt. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 109–110.)

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä edettiin aineiston analyysiin kuuntelemalla litemoitua tekstiä ensin nauhalta silmäillen sitä samaan aikaan puhtaaksi kirjoitettuna. Tällä menetelmällä tutkija pyrki saamaan kokonaiskuvaa asiasisällöistä huomioimalla muun muassa haastateltavien äänen painoja ja puheen tauotusta. Aineistosta esiin nousseet asiat luokiteltiin poimimalla ensin alkuperäinen ilmaus. Alkuperäisestä ilmauksesta luotiin pelkistetty ilmaus, jonka jälkeen nämä ryhmiteltiin samankaltaisten merkityksensä mukaisesti. Ryhmittelyn tuloksena syntyivät alaluokat. Tämän jälkeen alaluokista muodostettiin niiden merkityksien mukaisesti samaa asiaa kuvaavia ryhmiä, näistä samankaltaisuutta kuvaavista ryhmistä muodostettiin työn yläluokat.

Yläluokkia muodostui yhteensä yhdeksän. Yläluokat liitettiin tutkimuksen teoriassa ilmenneihin käsitteisiin eli abstrahointiin teorialähtöisen analyysin mukaisesti pääluokkiin. Pääluokkina tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä olivat omaisyhteistyö, identiteetti ja tunnustava hoitosuhde. Aineiston kokonaisuutta yhdistävä tekijä tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä on sen aihe: Identiteetin säilyminen hoivakodissa sekä siihen nivoutuva tutkimuskysymys: Miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakodissa omaisten kokemana.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä teoreettiset käsitteet ovat vahvassa roolissa niiden tutkimuksellisen kontekstin ulottuvuudessa. Hoivakodissa asuvan vanhuksen näkyvänä säilymisen rakentuessa vahvasti omaisyhteistyön, identiteetin ja tunnustavan hoitosuhteen ympärille muodostui näistä käsitteistä tutkimustyön pääluokat, jonka myötä tutkimuksessa tavoiteltiin niihin liittyvien elementtien löytymistä aineistosta.

Vaikka aihetta ei olla aiemmin omaisyhteistyön merkityksellisyydestä käsin tutkittu, on identiteetin säilymisen ja tunnustavan hoitofilosofian väliselle yhteydelle olemassa

myös teoreettista näyttöä. Samoin aiemmassa kirjallisuudessa löytyy myös runsaasti tieteellistä tutkimusta ympärivuorokautisessa hoivassa asuvan vanhuksen omaisen ja hoitajien välisen yhteistyön merkityksiin identiteettiä tukevalla tavalla.

Näistä premisseistä käsin näen työssä teoriaohjaavan analyysin ajatuksen perusteluksi ja parhaiten tuloksia avaavaksi. Tarkoituksena on kuitenkin kaiken aikaa ollut pitää ajatus auki aineiston mukanaan tuomille oivalluksille ja toimia analyysissä tilannekohtaisesti. Näin ollen tässä työssä klusteroinnin tuloksena syntyneet yläluokat määrittävät tutkimustuloksen, joka on nivottu sen teoriapohjaan.

Taulukko 1 Esimerkki työn luokittelusta

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
<p>Omaisien kanssa pohdittaisiin läheisen terveydentilan muutosta ja sen mahdollisia muutoksia.</p> <p>Että omaisille kerrottaisiin miten tilanne on alkanut ja mitä on jo tehty.</p> <p>Tietoisuus siitä, että tieto kulkee hoivakodissa</p> <p>Että hoitajat kertoisivat päivän tapahtumista lyhyestikin.</p> <p>Arkisista asioista kuten ulkoilusta ja tekemisistä kertominen omaiselle</p> <p>Asukkaan viime päivien mielialasta ja viireystilasta kertominen omaiselle on tärkeää.</p> <p>Ruoan maistuminen oli kivaa kuultavaa</p> <p>Soitettaessa on sattunut usein jotain ikävää mutta olisi mukavaa että hoitajat soittaisivat myös positiivisissa asioissa</p> <p>Hyvä mieli iloisten asioiden kuulemisesta</p>	<p>Terveydentilan yhteinen pohdinta ja tiedonjakaminen</p> <p>Päivittäisten ja arkisten asioiden tiedottaminen.</p> <p>Positiivien asioiden kertominen</p>	Tiedonkulku	Omaisyyhteystyö

Taulukko 2 Muodostuneet yläluokat ja niiden yhdistyminen pääluokkiin

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄTEKIJÄ
Tiedonkulku Aika Luottamus	Omaisyyhteistyö	Miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokemana?

Teoriaohjaavan analyysitavan mukaisesti tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä pelkistetyistä ilmauksista muodostuneet alaluokat kuvaavat esiin nousseita ilmiöitä. Alaluokkien muodostumisen jälkeen niistä muodostettiin yläluokkia, joita muodostui yhteensä yhdeksän. Yläluokat liitettiin olemassa olevan teorian mukaisiin pääluokkiin, joita tässä työssä olivat omaisyyhteistyö, identiteetti ja tunnustava hoitosuhde.

4.6 Yhteiskehittely

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö on edennyt suunnittelun, toiminnan, arvioinnin ja seurannan vaiheiden kautta ja sen edellytyksiä ovat olleet toiminnan muutos, yhteistoiminta, tutkimus sekä tutkijan toiminnassa mukana oleminen. Toimintatutkimuksen voidaan katsoa lähtevän siitä mihin määrällinen ja laadullinen tutkimus päättyy sen perusteessa havaitun ongelman muutostarpeeseen. Toimintatutkimuksen ideana onkin etsiä ja löytää ratkaisuja näihin ongelmiin yhteistyössä kaikkien ongelman ympärillä toimivien ihmisten kanssa. (Kuula 2006. Toimintatutkimus. Luku 5.4)

Kokonaisuudessaan yhteiskehittelyllä tavoitellaan paitsi uuden tiedon ja toiminnan näkyvyyttä myös yhteistä voimaantumista. (Harra & Mäkinen & Sipari 2012:3). Tässä kehittämistyössä on yhtenä tavoitteena vanhuksen identiteetin tukeminen omaisyyhteistyön keinoin. Tutkimuksellisen osuuden tuodessa ilmi omaisyyhteistyön merkityksen identiteetin tukemiselle ja tunnustavan hoitosuhteen mahdollistumiselle, yhteiskehittelyllä tavoitellaan tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä niiden asioiden löytymistä, joilla nämä tuodaan konkreettisiksi osiksi hoivatyön arkea. Yhteistoimintaa ohjaa ajatus siitä, että osallistujilla on erilaisia näkemyksiä ja asiantuntija rooleja, joita yhdistämällä mahdollistetaan monialaisten, laajojen ja realististen näkemysten esille saaminen. (Harra & Mäkinen & Sipari 2012: 3.)

Teemahaastattelusta nousseiden tutkimustulosten pohjalta tässä työssä edettiin yhteiskehittelyn menetelmällä luomaan toimivia käytänteitä hoitotyön arkeen. Yhteiskehittely alkoi tutkimustulosten katselmuksella. Katselmuksessa osallistujille esiteltiin tutkimuksessa esiinnousseet ilmiöt teemoittain ja kerrottiin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen viitaten niiden merkityksestä tutkimus ongelman suhteen. Tässä vaiheessa osallistujilla oli mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä aihepiireistä. Tämän jälkeen alkoi itse ideoiminen. Osallistujille kerrottiin yhteiskehittelyn tarkoituksellisuus löytää konkreettisia menetelmiä tutkimuksessa ilmenneiden asioiden suhteen hoivakodin arkeen. Osallistujia kannustettiin nimenomaan vapaaseen ajatuksen juoksuun, jossa tutkijan rooliksi jäi ideoiden kirjaaminen.

Aivoriihi työskentelyn tuotokset kasattiin post-it lappujen muodossa yhteiseen tarkasteluun ja niiden pohjalta valittiin käytäntöön sopivia, tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteita ajavia toimintatapoja.

5 Omaisten haastattelujen tulokset

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tulokset muodostuvat teoriaohjaavan analyysin metodin mukaisesti sen käsitteistön alle. Tutkimustulosten esittelyssä on huomioitu teoriasta nousseiden, tutkimuksen pääluokkien mukainen eteneminen.

5.1 Omaisyhteistyö

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä omaisyhteistyön yhtenä ilmiönä esiintyi tiedonkulku. Etenkin tiedonkulkuun liittyvät haasteet nousivat jokaisen haastateltavan kohdalla jollain tavalla esiin. Hauraan vanhuksen kyseessä ollen tiedonkulun problematiikka avautui paljolti terveydentilaan ja sen muutoksiin sekä seurantaan siinä. Omaiset kokivat epävarmuutta siitä, saisivatko he oikeasti riittävästi tietoa läheisensä voinnista. He kaipasivat myös tukea tiedon käsittelyssä ja johtopäätösten teossa. Omien havaintojensa ja terveydentilan muutosten suhteen omaiset kokivat tarvitsevansa jonkun, jonka kanssa huolen voisi jakaa ja saada joko vahvistusta tai uusia näkökulmia omiin ajatuksiin asian suhteen. Tukea kaivattiin ensi sijassa hoitajilta, mutta myös lääkärin tuen tarve nousi esiin. Tiedon saannissa tärkeäksi nousi niin ikään se, että hoitaja jolta tietoa saatiin, tuntisi asukkaan ja tämän tilanteen. Tämä tuntui lisäävän omaisten turvallisuuden tunnetta ja sitä että asiat hoituisivat kuten piti.

Paitsi informatiivista, läheisen vointiin liittyvää tietoa, omaiset kaipasivat myös tietoa ja keskustelua arjen asioista. Puhelin soitto ihan vaan kuulumisten muodossa koettiin tärkeäksi, samoin kuin lyhytkin sananvaihto hoivakodin ovella tai käytävällä. Ylipäätään positiivisissa asioissa yhteydenotto hoitajien suunnalta koettiin tarpeelliseksi. Tunne siitä, että puhelimen soidessa, on aina jotain sattunut, tuntui kuormittavan omaisten mieltä.

Toisena omaisyhteistyön teeman alla esiin noussut asia on aika ja ajan antaminen. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä ajan merkitys linkittyi vahvasti tiedon saantiin. Aineistossa omaiset toivat ilmi hoitajien kiireen etenkin juuri tiedonkulun yhteydessä, silloin kun he olisivat halunneet tiedustella jotain asiaa tai keskustella jostain. Omaisten pohdinnassa nousi esiin heidän epävarmuutensa ja harkintansa siinä millaisia kysymyksiä he hoitajille esittävät, etteivät veisi turhaa näiden aikaa. Tutkimusaineistossa myös ilmeni korona-ajan vaikutus tähän. Omaiset kokivat hankalaksi asioiden esittämisen, kun he eivät ehkä nähneet tilanteita, joissa hoitaja juuri silloin oli tiedonkulun tapahtuessa paljolti puhelimen välityksellä.

Tästäkin huolimatta omaiset olivat tyytyväisiä siihen, että tarvittaessa he olivat saaneet joltain hoitajalta vastauksia kysymyksiinsä ja aikaa keskusteluun. Omaiset tuntuivat ymmärtävän hyvin korona-ajan paineet hoivatyön kentällä ja olivat kiitollisia pienestäkin ajasta, jonka hoitaja pystyi heille antamaan. Aineistossa ilmeni myös, että hoitajat olivat kyllä hyvin ystävällisiä, mutta kiireen tunne välittyi tai sen jotenkin näki hoitajista tästä huolimatta.

Omaisyhteistyön teeman alla, haastateltavat tuntuivat pitävän yhtenä sen tärkeimpänä osa-alueena luottamusta. Luottamuksen nähtiin rakentuvan omaisen ja hoitajan tutustumisen, mutta myös hoitajan asukkaaseen liittyvän asiantuntemuksen myötä. Etenkin hoidon alkuvaiheessa tutustuminen ja hoitajien tiivis yhteydenpito koettiin tärkeäksi. Tutuus ja hoitajien pysyvyys vaikuttivat luottamukseen rakentavasti. Luottamusta herätti myös asioiden rehellinen ja suora ilmaisu, ikävissäkin asioissa tunnuttiin arvostavan suoraa ja rehellistä puhetta.

Yhtenä luottamuksen piirteenä ilmeni tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä hoivaympäristön havainnoinnin merkitys. Omaisten näkökulmasta heidän havaintonsa siitä miten hoivakodin seinien sisällä toimittiin myös muiden kuin oman läheisensä suhteen vahvasti käsityksiä hyvän hoidon tarjonnasta ja näin oli omiaan lisäämään luottamusta

myös oman läheisen asioissa. Yhteisissä tiloissa oleskelu lisäsi myös hoitajien tuttuutta ja heidän kanssaan kommunikointia spontaanilla tavalla.

Omahoitajuus nähtiin erittäin tärkeänä luottamussuhteena. Koettiinpa omahoitajuus toimivaksi tai ei, tuntui se olevan odotusarvo enemmän kuin suhde muihin hoitajiin. Omahoitajuuteen toivottiin myös syväluotaavampaa otetta ja selkeyttä laajalla kirjolla lähtien siitä kuka omahoitaja nyt oikeastaan olikaan. Kaiken kaikkiaan omahoitajuus käsitteenä tuntui olevan hyvin epäselvä, esiintyessäänkin luottamuksellisen hoivasuhteen peruspilarina.

5.2 Identiteetti

Identiteetti teeman keskusteluissa tutkimustuloksissa ilmeni niin ikään hoivasuhteen alun merkityksellisyys. Omaiset pitivät tärkeänä, että hoitajat olisivat kiinnostuneita heidän läheisensä tavoista ja totumuksista ja keskustelisivat niistä juuri alkuvaiheessa. Myös elämänhistorian tuntemus nousi esiin merkityksellisenä asiana identiteetin säilymisen kannalta. Kaikenlainen tutustuminen ja keskustelu nähtiin myös tärkeäksi, samoin kuin omaisen mukaan ottaminen näihin tilanteisiin.

Tapojen ja tottumusten huomioimisessa omaiset pitivät tärkeänä hyvin pieniäkin asioita. Yksilöllisen uni -valverytmin huomioiminen arjessa, oman lempivaatteen pukeminen päivittäin, kuten myös vaikkapa tietyn tutun radiokanavan kuuntelua pidettiin erityisen tärkeänä. Ylipäättään yksilöllisyyden korostuminen hoivakodissa tuli esiin identiteetti teeman kautta ja siihen linkittyi hoitajan ja asukkaan välinen toiminta kuten muistelun ja asukkaan vanhojen esineiden, kuvien katselu tai vaikkapa lempimusiikin kuunteleminen.

Omaisten ajatuksissa identiteetin ylläpysyminen näyttäytyi myös konkreettisessa toiminnassa. Omaiset olivat erityisen ilahtuneita, jos läheinen oli saanut osakseen joitakin tuttuja kotitöitä tai harrasteita. Etenkin hoitajan kanssa yhdessä tekeminen nousi esiin tässä yhteydessä. Tekemisen ei tarvinnut olla mitään erityisen suurta tai suunniteltua vaan ihan pieniäkin asioita. Tärkeämpää kuin se mitä tehtiin, oli että tekeminen oli jotain tuttua ja mieluisaa, jotain, jota asukas oli tehnyt ennenkin ja se oli tuonut hänelle elämään sisältöä jo aikaisemminkin.

Paitsi yksilötasolla, identiteetin ylläpysyminen nousi tutkimustuloksista esiin myös yhteisöllisellä tasolla. Hoivakotiasumisen ollessa ryhmämuotoista asumista ja monien

päivittäisten toimien kuten ruokailujen, keskustelujen ja virikkeiden tapahtuessa ryhmässä koettiin tärkeäksi asukkaan yksilöllinen rooli myös tässä kontekstissaan. Tutkimustuloksissa nousi esiin ajatus siitä, että hoivakotiasumisessa olisi identiteetin ylläpysymisen kannalta tärkeää saada tulla tutuksi myös asuintovereille oman elämänsä historian kautta. Käytännössä tällä ajateltiin ryhmämuotoista tutustumista oman elämänsä historian kautta siten, että jokainen asukas voisi itse, tai hoitajan muistelun avustamana, kertoa omasta elämästään, työstään ja mahdollisesti lapsistaan ja saada tällä tavoin omaa yksilöllisyyttään arjen sosiaalisissa tilanteissa näkyviin. Näin ollen tämän tutkimuksen valossa omaiset pitivät identiteetin säilymiselle tärkeänä läheisensä kohtaamista yksilönä kokonaisvaltaisemmin kuin pelkästään hoitajien toimesta.

5.3 Tunnustava hoitosuhde

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön kolmanneksi pääluokaksi nousi tunnustava hoitosuhde. Omaisten näkökulmasta tunnustava hoitosuhde sisälsi läsnäoloa, arvostuksen osoittamista ja yhdenvertaista kohtaamista. Yhdeksi läsnäolon elementiksi tunnustavassa hoitosuhteessa koettiin kosketus. Aineistosta ilmeni, ettei kosketuksen merkitys ollut riippuvainen kuitenkaan siitä millä tavalla tai kuinka intensiivisesti se toteutui. Omaisten esiintuomana kosketuksen merkitys korostui myös ohi mennessään olkapäästä kiinniottamisena, kämmenselän sipaisuna tai jotain asiaa kertoessa kädestä kiinni pitämisenä. Kosketuksessa hellyyden ja läsnäolon välittyminen oli tärkeää. Omaisten mukaan etenkin ulkomaalaiset hoitajat toivat omalla kehonkielellään läsnä olevaa hellyyttä esiin paremmin, samoin spontaanin koskettamisen koettiin olevan heille luontevampaa ja tätä arvostettiin heidän tavassaan työskennellä.

Tutkimustulosten mukaan tunnustavassa hoitosuhteessa läsnäolo näyttäytyi myös hoitajan ja asukkaan välillä yhteisenä aikana ja siinä kahdenkeskisytenä niin että näissä tilanteissa hoitaja keskittyi ainoastaan asukkaaseen, ilman muita häiriötekijöitä.

Arvostuksen osoittaminen nousi tutkimustuloksista yhdeksi tunnustavan hoitosuhteen pääluokista. Arvostava hoivatyö ilmeni hoitajan ja asukkaan välisessä keskustelussa myönteisen palautteen antamisena ja asukkaan mielipiteiden kohtaamisena. Asukkaan kuunteleminen ja hänen asioistaan kiinnostuksen osoittaminen olivat niin ikään omaisten näkökulmasta tärkeitä elementtejä arvostuksen osoittamisessa. Arvostusta lisäävässä keskustelussa nähtiin tärkeiksi ajan antaminen ja se että keskustelu tapahtui asukkaan haluamista aiheista. Keskittymällä kuuntelemaan ainoastaan yhtä asukasta kerrallaan

vaikka vain lyhyeksikin aikaa, hoitaja pystyi omaisten näkökulmasta osoittamaan aitoa välittämistä. Konkreettisissa hoitotoimissa omaiset näkivät myös rauhallisuuden ja asukkaan tahtiin etenemisen yhdeksi arvostuksen osoittamisen elementiksi. Tutkimuksen aineistossa kuvattiin asukastahtisen hoivan ja rauhallisen työotteen tukevan sitä, ettei läheinen kokisi olevansa niin paljoa itsensä ulkopuolella.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä yhdeksi tunnustavan hoitosuhteen olomuodoksi ilmeni hoitajan ja asukkaan yhdenvertaisuus. Pääluokkana yhdenvertaisuus koostui kannustavasta työotteesta, tunteiden ilmaisua sallivasta ilmapiiristä ja huumorista. Tunteiden salliminen fokusoitui etenkin negatiivisten tunteiden sallimisena sekä vastaanottamisena ja yhdenvertaisuutena siinä. Myös myönteinen palaute haasteidenkin edessä koettiin tärkeäksi samoin kuin huumorin hienovarainen käyttö kinkkisissä tilanteissa. Ylipäätään hyväksynnän ja arvostuksen välittyminen jollain tavalla etenkin silloin, kun asiat eivät mene niin kuin pitäisi tai kuten oli odotettu.

Kaiken kaikkiaan tunnustavan hoitosuhteen voidaan tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten perusteella sanoa toteutuvan silloin, kun hauraassa tilassa oleva vanhus kohdataan hänen ominaispiirteitään ja tapojaan sallien ja kunnioittaen olemalla aidosti läsnä ja osoittamalla välittämistä kosketuksen ja kehonkielen kautta. Tämä edellyttää hoitajalta kykyä vastavuoroiseen kommunikointiin ja rauhalliseen asukastahtiseen etenemiseen hoitotilanteissa. Ennen kaikkea se edellyttää taitoa kohdata asukas ihmisenä omassa kontekstissaan.

5.4 Unelmatila

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä jokaiselta haastateltavalta kysyttiin haastattelun lopussa millainen olisi heidän ”unelmatilansa” hoiva-asumisessa. Unelmatilan sai kuvata vapaasti omin sanoin ja se sai liittyä mihin vaan asiaan tai tilanteeseen. Omaisten unelmatilat olivat yksityiskohdissaan lopulta hyvin erilaisia. Osa toivoi enemmän konkreettisia asioita kuten esimerkiksi pitsisiä verhoja ruokailutiloihin, tai että lääkäri voisi olla hoivakodilla tavattavissa päivittäin. Osa sitä, että läheisen yksilölliset toiveet otettaisiin paremmin huomioon. Aineistoa tutkaillessa kaikissa unelmatiloissa oli kuitenkin yhteinen piirre, joka liittyi jollain tavalla toisten ihmisten kanssa kommunikoimiseen.

Unelmatila kysymyksellä haastateltavien sana oli vapaa eikä siihen kytkeytynyt minkäänlaista teemaa kuten aiempiin aihepiireihin. Näin ollen tämän kysymyksen myötä

voitaneen sanoa, että omaisten näkökulmasta hoivakodin unelmatila sisältää yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta kaikilla sen osa-alueilla.

6 Yhteiskehittelyn tulokset

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä yhdistyy tutkimus ja kehittäminen, jonka taustalla vaikuttavat teoriat eli aiemmin aihepiiristä saatu tieto sekä tutkimuksellinen ote, jonka pohjalta kehittäminen tapahtuu. (Kananen 2012: 19–20). Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä on edetty ongelman määrittelyn, teoreettisen viitekehyksen ja siitä nousseiden ilmiöiden tutkimisen kautta itse kehittelyyn, joka toteutui yhteiskehittelyn menetelmällä. Näin tavoiteltiin tutkimuksellisen kehittämistyön laadullisia vaatimuksia ja hyvän tutkimusetiikan noudattamista kehittämistutkimuksesta puhuttaessa, mutta myös yhteiskehittelyn määritelmään liittyvää toiminnan muutosta tutkimusongelman/tehtävän mukaisesti.

Yhteiskehittelyyn osallistui neljä omaista ja kaksi hoivakodin työntekijää ja siinä etsittiin vastauksia tutkimuskysymykseen: Miten hoivakodin käytännön toimintaa voidaan kehittää vanhuksen identiteettiä tukevaan suuntaan omaisten tuomien näkökulmien valossa?

Yhteiskehittely toteutettiin teams alustalla ja siihen oli varattu kaksi tuntia aikaa. Ideointi nauhoitettiin sanelukoneella tulosten kirjoittamista varten. Nauhoite tuhottiin heti tämän raportin valmistuttua.

Yhteiskehittelyn idean mukaisesti tilaisuudessa pyrittiin löytämään yhdessä käytännön ratkaisuja tutkimusongelmaan: Miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokemana? Yhteiskehittely eteni teemoittain.

Omaisyyhteistyön teeman alla ideointi virisi tutustumisen tärkeyden ympärille. Tutustuminen konkretisoitui erilaisiin yhteisiin tekemisiin ja tapahtumiin. Myös hoivakodin arkeen osallistuminen omaisena nousi esiin. Hoitajan ja omaisen kasvokkain tapaamista ja kohtaamista siinä olivat odotettuja koronan väistyttyä, kuitenkin esimerkiksi teamisin välityksellä tapahtuva osallistumien koettiin merkitykselliseksi, vaikka aitoa tapaamista odotettiin normaaleissa olosuhteissa.

Identiteetin säilymisen yhteydessä kaikki asukkaan vanhat esineet ja muistot, eletyn elämän tunteminen nousi tärkeäksi. Konkreettisesti ideoitiin asukkaan omaa huoneen

taulua, jonne asukas ja omainen voisivat yhdessä kuvin ja tarinoin koota sellaisia asioita, joilla vanhuksen identiteetti tulisi näkyväksi. Myös asukkaan taitojen hyödyntäminen yhteisasumisessa koettiin tärkeänä. Tällaisia taitoja voisi olla puutarhan hoito, nikkarointi, musiikki esitys, siivoaminen.

Tunnustavan hoitosuhteen konkreettisiksi elementeiksi nousi kosketus, jonka tarkoituksen mukaisuutta tärkeämpänä pidettiin toistuvuutta ja arkipäiväisyyttä. Hoitajan hipaisu ohi mennessä tai vaikka toisen tehtävän yhteydessä koettiin konkreettiseksi osoitukseksi tunnustavasta hoitosuhteesta. Myös erilaiset tarkoituksen mukaiset koskettamiset kuten jalkapohjien hipsuttelu, hierominen ja silittäminen nousivat esiin. Tunnustavaa hoitosuhdetta edusti ideoissa myös aktiivinen keskustelu ja jutustelu. Etenkin kuulumisten ja fiiliksen kyseleminen ja vastavuoroisuus tässä nähtiin tärkeänä kuten myös arjessa kaikenlainen aktiivinen keskusteleminen. Konkreettisista teoista, tunnustavan hoitosuhteen kohdalla virisi ideana myös puolesta tekeminen. Tällä tarkoitettiin sitä, että hoitaja auttaa asukasta hänen asioissaan ja tekee sen hyväksyvällä ja positiivisella asenteella pyyteettömästi niin, että tilanteesta jää tunne puolesta tekemisen olleen ansaittua ja oikeidenmukaista sekä hemmottelevaa.

Yhteiskehittelyn myötä nousseet ideat luokiteltiin samankaltaisuuksiensa mukaisesti muodostaen jokaisen teeman alle konkreettisia ideoita käytäntöön.

IDEAT KÄYTÄNTÖÖN	TEEMA
<p>Yhteinen tekeminen: leipominen, askartelu, kahvihetket, retkeily, kirjallisuuspiiri.</p> <p>Tapaamiset: Omaistenillat, hoitopalaverit omahoitajan kanssa, Informatiiviset luennot muistisairauksista, yhteiset juhlat, merkkipäivien vietto.</p> <p>Hoivakodin arkeen osallistuminen: virikkeisiin osallistuminen, omaisten pitämät virkkeet, omaisen hoitotoimiin osallistuminen.</p>	Omaisyyhteistyö
Asukkaan tapaaminen ennen hoivakotiin muuttoa tämän silloisessa olinpaikassaan.	Identiteetti

<p>Asukkaan elämästä kertovan huoneen-taulu kokoaminen kuvin ja tarinoin.</p> <p>Asukkaan erilaisten taitojen hyödyntäminen yhteisessä tekemisessä ja niiden esiintuominen asuinyhteisössä.</p>	
<p>Halaaminen, koskettaminen, hieronta</p> <p>Jutustelu arjessa muun työn ohella.</p> <p>Kuulumisen kyseleminen</p> <p>Kuulumisten sanoittaminen</p> <p>Asukkaan puolesta tekeminen, palveleminen.</p>	Tunnustava hoitosuhde

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoite ja tarkoitus on ollut selvittää, miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää hoivakotiasumisessa omaisten kokeman, sekä millaisia asioita he pitävät tärkeinä omaisyhteistyön näkökulmasta.

7.1 Luottamus, tiedonkulku ja aika omaisyhteistyössä

Luottamus ilmeni tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä yhdeksi omaisyhteistyön premisseistä. Luottamuksen nähtiin rakentuvan tutustumisen, tuttuuden kautta, ja etenkin hoivasuhteen alussa tämän merkitys korostui hoitajien aktiivisena yhteydenpitona. Luottamuksen ja hoitajien tuttuuden merkitystä toimivassa omaisyhteistyössä tukee Hölsän 2008 esiin tuoma tutkimustulos, jonka mukaan pidempään hoivakodissa asuneiden omaiset olivat luottavaisempia hoivaan kuin viimeisen puolenvuoden sisällä hoivakotiin muuttaneiden, perustuen nimenomaan siihen, että hoitajat ja hoitoympäristö oli ehtinyt tulla tutuksi. (Hölsä 2008: 45–46).

Hoitajien toivottiin pitävän omaisiin enemmän yhteyttä oma-aloitteisesti ja myös arkisia ja iloisia asioita toivottiin yhteydenpitoon. Pääasialliseksi yhteydenpidon merkitykseksi tässä tutkimuksessa nousi kuitenkin tiedonsaanti. Omaiset kokivat hoitajien olevan usein

kiireisiä ja epäröivät olisiko hoitajilla aikaa juuri silloin kun he olisivat halunneet saada tietoa omasta läheisestään, tämän terveydentilasta ja tukea tiedon käsittelyssä.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön aineiston keruun osuttua koronan alkuaikoihin, lähes kaikki kommunikointi omaisten ja hoitajien välillä tapahtui joko puhelimen tai erilaisten videopuheluiden muodossa. Lieneekin ymmärrettävää, että tässä tutkimuksessa omaisten kokemus ajan puutteellisuudesta linkittyikin juuri tiedonsaantiin, ei niinkään yleiseen oleiluun tai ajatusten vaihtoon. Samoin hoitajien koettua kiirettä ei nähty niinkään pahana tai ikävänä asiana vaan vallitsevaan tilanteeseen liittyen ymmärrettävänä. Lisäksi omaisten omat havainnoinnit puuttuivat vierailujen rajoittamisen myötä nyt miltei kokonaan, mikä oli omiaan lisäämään tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa epätietoisuutta ja tuen tarvetta juuri oman läheisen voinnin ja terveydentilan pohdinnassa.

Myös edeltävissä tutkimuksissa omaisten kokemus hoitajien heille antamasta ajasta on koettu puutteelliseksi. (Hölsä 2008: 53; Koivula 2013: 154; Lehtonen 2015: 72; Savolainen 2014: 40–41; Porre-Mutkala 2012: 60). Aiemmassa tutkimuksessa omaiset ovat tarkoittaneet ajalla sitä aikaa, jonka hoitohenkilökunta käyttää heidän kanssaan keskusteluun ja toivoneen että hoitajat olisivat itse tulleet aktiivisesti juttelemaan heidän kanssaan. Omaiset olivat myös kokeneet arkuutta olla itse aloitteen tekijöitä tässä. (Lehtonen 2005: 70; Porre-Mutkala 2012: 60; Koivula – Heimonen 2006: 16.)

Omahoitajuus ilmeni yhdeksi odotusarvoksi luottamuksen ja tiedon saannin ylläpysymisessä. Vaikkakin käsite oli hyvin hajanainen, tarkoittivat omaiset tällä hoitajaa, jonka tunsivat ja joka vastasi heidän kysymyksiinsä tietoisina oman läheisen hoitohistoriasta. Omahoitajan nimeäminen heti hoitosuhteen alussa on nähty niin ikään lisäävän asukkaan hyvinvointia ja tukevan näin luottamuksellisen omaisyhteistyön syntyä. Omaisen toiveiden kuuleminen heti alkuvaiheessa on merkityksellistä hyvän ja avoimen hoitosuhteen syntymisessä. (Räsänen 2014: 49–50; Uronen 2011: 57.)

Korona-ajan osuessa tämän tutkimuksellisen kehittämistyön aineistonkeruuseen, tutkimustuloksista löytyi myös mielenkiintoinen seikka, josta aiemmissa omaisyhteistyön tutkimuksissa ei ole ollut viitteitä. Luottamuskeskustelun aihepiirissä omaiset kertoivat kampaavan niitä aikoja, kun he saivat viipyä oman läheisensä kanssa hoivakodin yhteisissä tiloissa. Omaiselle erilaisten tilanteiden ja niiden ratkaisemisen havainnointi ympäristössä oli merkityksellistä. Omaiset kokivat luottamusta lisäävänä havaintonsa siitä, miten

hoitohenkilökunta kohtasi myös muita kuin heidän omaa läheistään. Lisäksi yhteisissä tiloissa oleilu lisäsi yleistä kommunikointia hoitajien ja omaisten kesken, mikä niin ikään edesauttoi luottamuksen pysyvyyttä. Nämä ilmiöt olivat nousseet omaisille merkitykselliseksi vasta nyt, kun yhteisissä tiloissa vierailut ja ympäristön havainnointi sen myötä olivat olleet pidempään mahdottomia. Tämän tutkimustuloksen valossa voitaneekin sanoa, että luottamuksellinen omaisyhteistyö ei välttämättä synny pelkästään tiedonkulun ja ajan antamisen ympärille. Se edellyttää myös hoivaympäristön havainnointia ja omaiselle muodostunutta intuitiota siitä, että asiat sujuvat oikealla tavalla.

Yhteiskehittelyn tuloksissa omaisyhteistyön konkreettisiksi välineiksi nousi niin ikään hoivakodin arkeen osallistuminen. Myös erilaiset yhteiset tekemiset, aina leivonnasta kirjallisuuspiireihin, olivat toivottuja. Omaiset toivat esiin luottamuksen rakentumisen edellyttävän tutustumista ja yhteiskehittelyssä tähän nähtiin oivalliseksi tavaksi juuri hoivakodissa tapahtuva yhteinen tekeminen. Myös hoitopalaverit omahoitajan kanssa nousivat esiin, mutta niiden painoarvo luottamuksen rakentumisessa oli tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä vähäisempi kuin ympäristön havainnoinnin mahdollistava ja laajemman konseptin omaava, yhteisöllinen puuhastelu.

7.2 Identiteetin tukeminen omaisten näkökulmasta

Tämän tutkimuksen tuloksissa hoivasuhteen alkuaika osoittautui omaisten näkökulmasta vanhuksen identiteetin säilymisen kannalta oleelliseksi. Siihen liittyen tutkimustuloksissa nousi esiin myös yksilöllisten esineiden, tapojen ja tottumusten jatkumon tärkeys identiteettiä tukevassa hoivatyössä. Omaiset pitivät tärkeänä myös sitä, että hoitaja tutustuu läheisen kanssa yhdessä tämän historiaan ja että omia mieltymyksiä kunnioitetaan. Hoitajan ja asukkaan yhteinen puuhastelu elämänhistoriaan liittyvien teemojen ympärillä koettiin niin ikään tärkeäksi minuuden ylläpysymisessä. Samoin päivärytmin yksilöllisyys ja asukkaan arkisiin valintoihin mukaan ottaminen näyttäytyi identiteettiä ylläpitävänä toimintatapana.

Myös yhteiskehittelyssä nousi esiin asukkaan omien yksilöllisten piirteiden huomioiminen. Yhtenä identiteettiä ylläpitävänä ideana ilmeni hoitajan ja asukkaan välinen tutustuminen jo ennen varsinaista hoivakodille muuttamista. Ideoinnissa ajatuksena oli, että hoitaja voisi mennä tapaamaan asukasta tämän kotiympäristöön ja näin sekä tulla tutuksi, että saada syvempää käsitystä siitä millaisista lähtökohdista juuri tämä vanhus on meille muuttamassa. Yksilöllisten tapojen ja elämänhistorian näkyvyyttä tukemaan

ideoitiin myös huoneen taulua, jossa omaiset voisivat yhdessä asukkaan kanssa koota hänelle tärkeitä asioita ja tapahtumia kuvin ja tarinoin hoitajien nähtäväksi. Tällä tavoiteltiin elämänhistorian säilymistä tukevan keskustelun viriämistä asukkaan ja hoitajan välillä.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä sen tulokset osoittivat merkitykselliseksi myös paitsi hoitajan ja asukkaan välisen yksilöllisen kohtaamisen, identiteetin ylläpysymisen ympäristössä. Tutkimustuloksista ilmeni nimittäin elämänhistorian merkitys suhteessa kanssa-asujiin. Omaisten näkökulmasta identiteetin ylläpysymiseen tässä tutkimuksessa vaikutti myös se, että asukkaat tutustuisivat hoitajien avustuksella toistensa elämänhistoriaan kuten edellisiin ammatteihin, perheeseen, lapsiin. Honnethin 2005 mukaan identiteettiä tukeva tunnustava vuorovaikutus sisältää solidaarisuuden tason, jossa lähtökohtana nähdään ihmisen solidaarisuuden tunnustamisen kautta syntyvä itsetunto. Siihen sisältyy muun muassa se, että saamme tuntea itsemme arvostetuiksi omine erityispiirteinemme osana yhteisöä. (*Honneth 2005: 121.*) Näin ollen tämän tutkimuksen tuloksissa ilmennyt näkökulma yhteisöllisen identiteetin tukemiseen lienee merkityksellinen.

Yhteiskehittelyn ideoinnissa samaa aihepiiriä lähestyttiin toiminnallisesta näkökulmasta. Osallistujien keskuudessa nousi ajatus siitä, miten asukkaan henkilökohtaisia taitoja voitaisiin hyödyntää hoivakodin arjessa. Tärkeintä tässä oli, että asukas saisi tehdä jotain hänelle tuttua ja mieluisaa, jotain missä juuri hän oli taitava ja harjaantunut. Tällaisina ideoina nousi esiin muun muassa puutarhan hoitaminen, musiikin esittäminen tai vaikkapa siivoaminen. Tärkeimpänä ajatus siitä, että jokainen asukas saisi omasta haurudestaan huolimatta, tuntea olevansa vielä hyödyllinen omine taitoineen myös yhteisöllisellä tasolla.

Identiteetistä ja siinä yhteydessä ihmisen erityis-/ominaispiirteistä puhuttaessa ei voitane unohtaa yksilöllistä huumorintajuamme tai muita tunneilmaisun keinoja. Tässä tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa ilmeni omaisten tyytyväisyys ja toive huumorin keinoin lähestyttävästä hoivatyöstä. Osin tämä ilmeni pohdiskeluna huumorin käytöstä kevenyksenä tilanteissa, joissa toimintakyvyn heikentyminen aiheutti asukkaalle harmia. Toisaalta aineistosta ilmeni tyytyväisyyttä siihen, että hoitaja oli joissain tilanteissa jo omaisen havaitsemana osannut käyttää huumoria sopivalla tavalla pönkittäen asukkaan osallisuutta ja onnistumisen kokemusta.

Jari Pirhosen sanoin, identiteettiä tukevaan hoitotyöhön kuuluu yksityisyyden ja aieman elämäntyylin, elämänhistorian tukeminen ja säilyvyys, sekä huumori ja tunneilmaston salliminen. (Pirhonen 2017b: 110).

7.3 Läsnäolo, arvostus ja yhdenvertaisuus tunnustavassa hoitosuhteessa.

Omaisten näkemyksissä kosketus koettiin yhdeksi merkittäväksi tunnustavan hoitosuhteen elementiksi, Tuloksissa hoitajan kosketus tunnustavan hoitosuhteen osana välittyneen ainutkertaisuudessa ja spontaaniudessa ei niinkään tarkoituksellisena toimintatapana. Olkapään taputus ohi kulkiessa tai käden silitys osana keskustelua nähtiin tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä oleelliseksi osaksi tunnustavaa hoitosuhdetta.

Yhtenä tunnustavan hoitosuhteen olomuotona aineistosta nousi esiin myös hoitajan ja vanhuksen välinen kahdenkeskisyys. Hoitajan kanssa kahdenkeskinen aika ja asukkaan keskittyminen ilman muita ympäristötekijöitä näyttäytyi merkityksellisenä. Siinä missä identiteetin ylläpysyminen kietoutui hoitajan ja asukkaan väliseen yhteiseen puuhasteluun ja tutustumiseen myös yhteisöllisellä tasolla, tunnustavassa hoivasuhteessa painottui kahdenkeskisyys ja läsnäolo. Tähän sisältyi kokemuksellisuus omasta ainutkertaisuudestaan ja siitä, että juuri sillä hetkellä hoitajalla ei ollut muuta tekemistä eikä mikään asia tullut keskeyttämään kahdenkeskistä aikaa vaan asukas tuli kuulluksi intensiivisesti ja kokonaisvaltaisesti. Aiemmassa tutkimuksessa on myös todettu tunnustavan hoitosuhteen sisältävän kokemuksen rakkaudellisuudesta, kunnioituksesta ja arvostuksesta (Pirhonen 2017b: 31).

Myös tunneilmaisun salliminen esiintyi tuloksissa tärkeäksi osaksi identiteetin tukemista, mutta myös tunnustavaa hoitosuhdetta. Omaisten näkökulmasta etenkin negatiivisten tunteiden salliminen, nousi tärkeänä esiin hauraan ja toimintakyvyltään heikentyneen vanhuksen kohtaamisessa. Tuloksissa ilmeni ajatus yhdenvertaisuuden elementistä hoitajan ja asukkaan välisessä vuorovaikutuksessa ja sen merkitys tunnustavan hoitosuhteen toteutumisessa. Yhdenvertaisessa kohtaamisessa negatiivisten tunteiden salliminen esiintyi myötätuntoisena hyväksyntänä ja kanssaelämisenä siinä etenkin silloin kun negatiiviset tunteet olivat syntyneet sairauden tai toimintakyvyn heikentymisen seurauksena.

Tunnustavassa hoitofilosofiassa identiteetin ylläpysyminen edellyttääkin hoitajien ymmärrystä ihmisen tarpeesta rakkaudelliseen, kunnioittavaan ja arvostavaan

kohtaamiseen. (Pirhonen 2017b: 31). Tunnustamisen teorian mukaan ihmisen rakentuminen ja säilyminen persoonana edellyttää kykyä peilata itseään toisen ihmisen näkökulmasta (Honneth 2005: 173). Tunnustavan vuorovaikutuksen voidaan siis katsoa edellyttävän vastavuoroisuuden taitoa ja ymmärrystä tunnustavan vuorovaikutuksen merkityksestä. (Pirhonen 2015: 31). Konkreettisesti tämän voidaan nähdä kulminoituvan päivittäisten kohtaamisten muodossa ainutlaatuisuuden kokemuksena puheiden, tekojen tunteiden ja mielipiteiden jakamisen elementeissä. (Salonen 2007: 144).

Yhteiskehittelyn tuotoksena konkreettisiksi tunnustavan hoitosuhteen keinoiksi nousi paitsi kosketus ja asukkaan sekä hoitajan välinen keskustelu, myös hoitajan aktiivinen rooli näissä tilanteissa. Osallistujat näkivät esimerkiksi harkitun ja tarkoituksellisen päivittäisen kuulumisten kyselemisen, kuulemisen ja myös niiden sanoittamisen tärkeänä. Konkreettisesti tämä nähtiin parhaimmillaan ilmenevän tilanteissa, joissa kaikki asiat eivät olleetkaan menneet aivan kuten olisi pitänyt. Kuulumisten kysymisellä, ja vastavuoroisuutena niiden sanoittamisessa hoitaja pystyi hyväksyvässä ilmapiirissä luontevasti sanoittamaan asukkaalle, ettei se haittaa, vaikka tänään oli tämmöinen päivä, ja se on ihan ok. Kuulumisten aktiivisella kysymisellä ja sanoittavalla sekä vastavuoroisella keskustelulla siinä, tavoiteltiin asukkaan hyväksyvän ilmapiirin rakentumista ja osoittamista, että vaikka tänään ei onnistuttu olet arvokas.

Yhteiskehittelystä nousi esiin myös puolesta tekemisen merkitys tunnustavassa hoitosuhteessa. Tällä tarkoitettiin sitä, että hoitaja voi osoittaa kunnioitustaan toimimalla pyyteettömästi asukkaan hyväksi. Puolesta tekeminen ei liittynyt hoitotoimiin vaan pieniin arjen asioihin kuten teekupposen vieminen huoneeseen tai jalkahieronnan tarjoaminen ilman mitään sen kummempaa syytä. Puolesta tekemisen elementteinä nähtiin kaikenlainen ylimääräinen ja tarkoituksen mukainen hemmottelu, jonka myötä asukas saisi tunteen siitä, että häntä kunnioitettiin ja arvostettiin.

7.4 Työn eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyydessä huomioidaan sen luonne ja kyseessä oleva ihmisryhmä. Tutkijan eettinen vastuu koko tutkimusprosessista korostuu silloin kun tutkimuskohteena on ihmisten henkilökohtaiset kokemukset (Kuula 2006: 75).

Haastattelujen nauhoittamiseen pyydettiin lupa jokaisen haastattelun alussa ja nauhoitteita kuten kaikkia tutkimusmateriaaleja säilytettiin erillisessä lukollisessa laatikossa niin,

etteivät ulkopuoliset päässeet niihin käsiksi. Tutkimusmateriaali analysoitiin ja raportoitiin tietosuojasäädöksiä noudattaen niin, ettei henkilöitä voitu tunnistaa. Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä ei missään vaiheessa käsitelty osallistujien varsinaisia henkilötietoja vaan haastattelut käytiin keskustellen teemojen mukaisista aihepiireistä. Haastatteluissa haastateltavat saattoivat joissaan kohdin mainita läheisensä etunimellä. Nämä kuitenkin korvattiin analysoituun tekstiin xxx merkintää käyttäen anonymiteetin takaamiseksi. Toimintatapojen rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tuleekin korostua koko tutkimuksen keston ajan. (Jyväskylän yliopisto 2009)

Haastatteluissa huomioitiin osallistujien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Haastattelut pidettiin haastateltaville parhaiten sopivalla tavalla, korona-ajasta johtuen puhe- ja viestintä- ja niissä huomioitiin haastateltavan oma mahdollisuus vaikuttaa siihen mitä hän haluaa kertoa haastattelijalle aihealueesta. Haastateltavasta riippuen haastattelu voitiin myös keskeyttää, mikäli hän näin haluaa ja myös tämä kerrottiin haastateltavalle etukäteen. Koko tutkimusprosessin ajan sen osallistujia kohdattiin ihmisarvoisella ja kunnioitettavalla lähestymistavalla hoitotieteellisen tutkimuksen eettisiä ohjeita noudattaen. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017: 217–219).

Opinnäytetyön luotettavuus huomioidaan kaikenkattavalla dokumentoinnilla. Tutkimusprosessista pidettiin tutkimus päiväkirjaa, jonne jokainen sen vaihe kirjattiin huolellisesti tutkimuksen etenemisen mukaan. Tutkimuksen tiedonkeruu-, analysointi-, ja tulkintamenetelmät valittiin perustellusti ja harkiten ja myös nämä kirjattiin tarkasti tutkimuspäiväkirjaan. Näin mahdollistettiin työn luotettavuuden arvioiminen koko tutkimusprosessin ajan. Vaikka tutkimus pohjautuu empiiriseen kokemuksen kuvaamiseen ja ymmärtämiseen kattavalla dokumentoinnilla ja ennen kaikkea harkiten valituilla tutkimusmenetelmillä voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Kananen 2012: 173.)

Tutkimusmetodin valinnassa huomioidaan tutkimuksen luonne ja tarkoitus. Tässä tutkimuksessa on tarkoituksenaan kuvata tutkittavien kokemuksia ja sitä millaisessa kontekstissa tutkimuskysymyksiin liittyvät aihealueet tutkittavien ajatusmaailmassa näyttäytyvät. Näin ollen laadullinen tutkimustapa oli tarkoituksellinen ja pyrkii antamaan luotettavaa tietoa tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulokset kuvataan selkeästi ja tutkimuksessa käytetään sellaista kieliasua, joka on kaikkien ymmärrettävissä. Tutkimustulokset ja niiden analysointi kuvataan tutkimuksessa muun muassa avaamalla teemahaastattelun kategoriaintia. Tällä toimintatavalla pyritään lisäämään tutkimuksen uskottavuutta, joka

kytkeytyy lopputulemaan tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017: 198).

Tutkimuksen valmistuttua kaikki tutkimusmateriaali tuhottiin. Sanelukoneella olevat haastattelut ja yhteiskehittelyn nauhoite deletoitiin poistamalla. Kirjallinen materiaali kuten litteroidut haastattelut sekä tutkimuspäiväkirja tuhottiin silppurissa.

Tutkimustulokset kuvattiin selkeästi ja tutkimuksessa käytetään sellaista kieliasua, joka on kaikkien ymmärrettävissä. Tutkimustulokset ja niiden analysointi kuvattiin tutkimuksessa muun muassa avaamalla teemahaastattelun kategoriointi. Tällä toimintatavalla pyritään lisäämään tutkimuksen uskottavuutta, joka kytkeytyy lopputulemaan tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017: 198).

7.5 Lopuksi

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö sai kimmokkeen Jari Pirhosen väitöskirjan vanhuksen hyvän elämän edellytyksistä hoivakoti asumisessa pohjalta. (Pirhonen, Jari 2017b. Good Human Life in Assisted Living for Older People). Väitöskirjan keskeisenä sanomana voidaan todeta, että hoivakodissa asuvan vanhuksen identiteetti on vaarassa kadota jollei häntä kohdata hänen minuutensa kautta, arvostavalla ja kunnioittavalla tavalla sellaisena kuin hän on, osoittaen samalla rakkaudellisuutta hauraudesta huolimatta. Pirhonen puhuu näkymättömästä ”Martista” verraten tilannetta Tove Janssonin satuun näkymättömästä lapsesta. Tutustuttuani Pirhosen väitöskirjaan ja sen artikkeleihin olin niin vakuuttunut, etten empinyt hetkeäkään oman opinnäytetyöni aihepiiriä vaan otin vastaan Pirhosen (2017b) ilmoille heittämän haasteen näkymättömyyden vastaisesta taistelusta hoivatyön kentällä.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä ilmeni, että hoivakodissa asuva vanhus ei säily näkyvänä, vaikka tarjoaisimme hänelle monipuolista ruokaa, puhtaita vaatteita ja tarvittavia lääkkeitä tai kuntouttavaa työtettä. Sillä aivan kuten Pirhosen siteeraamassa muumisadussa, vaikka muumimamma yritti tarjota näkymättömälle lapselle kaikki mahdolliset rohdoksensa ja ommella tälle kauniin mekon. Ja vaikka muumi-peikko yritti opettaa hänelle erilaisia leikkejä ja uusia taitoja, alkoi hän muuttua näkyväksi vasta pikkuhiljaa, pala palalta, osallistuessaan muumiperheen arkeen ja saadessaan näin osakseen rakkautta, arvostusta ja kunnioitusta. Kokonaisuudessaan näkymätön lapsi muuttui kuitenkin näkyväksi vasta silloin, kun uskalsi näyttää tunteensa

suuttuessaan muumipapalle niin, että puraisi tätä hänestä. Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön lopputulemana voitaneen todeta myös näkymättömien Marttien kohdalla samat keinot tepsiviksi.

Lähteet

Harra, Toini & Mäkinen, Elisa & Sipari, Salla: Yhteiskehittelyllä hyvinvointia 2012 Metropolia. Saatavilla osoitteessa: http://www.e-julkaisu.fi/metropolia/yhteiskehittelylla_hyvinvointia/pdf/yhteiskehittely_esite-digipaper2.pdf Luettu 22.2.2022

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Honneth, Alex 2005 The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts. Cambridge: Polity Press.

Hölsä, Terhi 2008. Dementiaa sairastavien reitti kodista hoivakotiin omaisen kuvamana. Pro Gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos.

Kananen Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä

Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri 2017. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro.

Koivula, Riitta 2013. Muistisairaana ihmisen omaisena terveyskeskuksen pitkäaikaisosastolla. Tutkimus toimijuudesta. Pdf-tiedosto. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla osoitteessa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104498/URN_ISBN_978-952-245-904-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 8.10.2018

Koivula, Riitta & Heimonen, Sirkkaliisa 2006. Dementoituvan omaisena laitoksessa. Oraita 4/2006 Helsinki: Ikäinstituutti. Saatavilla osoitteessa: <https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/09/Oraita-4-2006-PDF.pdf>. Luettu 21.3.2021

Kuula, Arja, 2006. Toimintatutkimus. Luku 5.4. kokonaisuudesta Saaranen-Kauppinen, Anita ja Puusniekka, Anna, KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa osoitteessa: https://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L5_4.html Luettu 23.3.2021.

Laitinen Arto 2009. The scope of recognition: the role of adequate regard and mutuality. Kirjassa: The philosophy of recognition: historical and contemporary perspectives s 319 - 342.

Lehtonen, Tiia 2005. Yhteistyö vanhainkodin henkilökunnan ja asukkaan omaisten välillä. Pro Gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Hoitotieteenlaitos.

Pirhonen, Jari 2015 Tunnustaminen ja sen vastavuoroisuus vanhustyössä. Gerontologia 1/2015.

Pirhonen, Jari 2017a. Hyvä elämä vanhojen ihmisten hoidossa. Gerontologia 2/2017 Saatavilla osoitteessa: <https://journal.fi/gerontologia/article/view/64173/26238> Luettu 30.9.2021.

Pirhonen, Jari 2017b. Good Human Life in Assisted Living for Older People What the residents are able to do and be. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Pirhonen, Jari 2017c. Hyvän hoidon ulottuvuudet. Kysymyksiä omaishoitajuudesta- seminaari. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Porre-Mutkala, Päivi 2012. Hoidon laatu vanhainkodissa vanhusten ja omaisten kokemana. Pro Gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko 2006. Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere. Tampereen yliopisto. Saatavilla osoitteessa: https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequence=1 Luettu 6.1.2021

Räsänen, Riitta 2011. Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merkitys sille. Väitöstyö. Lapin yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet.

Räsänen, Riitta 2014. Uhka vai mahdollisuus? Hyvällä omaisyhteistyössä laatua vanhusten pitkäaikaishoidossa. Gerontologia 1/2014.

Räsänen, Riitta 2017. Hoitajien työajan merkitys asiakkaiden elämänlaadulle ympärivuorokautisessa hoidossa. Gerontologia 2/2017.

Salonen, Kari 2007. Haastava sosiaalinen vanhustyössä. Väitöstyö. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Sarvimäki, Anneli 2015. Elämän tarkoitus, merkitys ja mielekkyys vanhuudessa. Ikäinstituution julkaisuja Ikäinstituution julkaisuja. Saatavilla osoitteessa: http://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2016/08/Vanhuuden_mieli_kirja_final.pdf#page=9

Savolainen, Esteri 2014. Omahoitajan ja omaisen välinen vuorovaikutussuhde. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020: 6. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Saatavilla osoitteessa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf

Luettu 20.2.2022

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut. Saatavilla osoitteessa: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/ikaantyneet/sosiaalihuollon-laitos-ja-asumispalvelut> Luettu 8.3.2022

Uronen, Riitta 2011. Omaisten käsitykset yhteistyön rakentumisesta ja tuen tarpeesta dementiakodeissa. Pro Gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Virtanen, Petri & Suoheimo, Maria & Lamminmäki, Sara & Ahonen, Päivi & Suokas, Markku 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Saatavilla osoitteessa: <https://www.businessfinland.fi/globalassets/julkaisut/matkaopas.pdf>. Luettu 25.4.2021

Voutilainen, Päivi & Löppönen, Minna 2016. Hyvä ympärivuorokautinen hoito. Käypähoito suositus. Saatavilla osoitteesta: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix01676> Luettu 10.5.2019.

Jyväskylän yliopisto 2009. Etiikka. Saatavilla osoitteessa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/etiikka> Luettu 28.4.2020

Jyväskylän yliopisto 2015. Tieteenfilosofiset suuntaukset. Saatavilla osoitteessa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/kokemuksen-kuvaaminen> Luettu 23.4.2021

Teemahaastattelun runko

Omaisyyhteistyö:

- Millaiset tilanteet yhteistyössä hoitajien kanssa on tuntunut hyvältä?
- Onko yhteistyö on muuttunut ajan kuluessa?
- Millaisia asioita yhteistyössä pidät on tärkeänä ja miksi?
- Missä olisi parannettavaa?
- Millaista yhteistyötä toivoisit?

Identiteetti

- Millaisia asioita pidätte tärkeänä vanhuksen elämisessä ja asumisessa ryhmäkodissa?
- Millaisissa asioissa läheisenne yksilöllisyys on huomioitu?
- Miten mielestänne ryhmäkodissa asumista voisi parantaa yksilöllisempään suuntaan?

Tunnustava hoitosuhde

- Millaisia asioita hoitajan ja vanhuksen hoitosuhteessa pidätte tärkeänä?
- Mitä arvostava ja kunnioittava kohtaaminen pitää mielestänne sisällään?
- Miten hoitajat kohtaavat teidät/läheisenne/miten sitä voisi parantaa?

Unelmatila: kuvaile millainen olisi unelmatila hoivakodissa?

Tiedote ja kutsu haastatteluun

3.9.2020

Arvoisa Mainiokoti Lehtisaaren omainen

Opiskelen Metropolia Ammattikorkeakoulussa Vanhustyön YAMK-tutkintoa ja osana opintojani teen tutkimuksellisen kehittämistyön, jonka aiheena on omaisyhteistyön kehittäminen vanhuksen identiteetin säilymiseksi hoivakotimaailmassa.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössäni on tavoitteena selvittää, miten vanhuksen identiteetin säilymistä voidaan edistää omaisten näkökulmasta sekä kehittää omaisyhteistyötä vanhuksen identiteettiä tukevaan suuntaan. Tuloksia voidaan käyttää Hoiva Mehiläinen Oy:n yksiköiden toiminnan sekä omaisyhteistyön kehittämiseen.

Tulosten pohjalta järjestetään myöhemmin niin sanottu aivoriihi, jossa yhteiskehittelyn menetelmillä luodaan konkreettisia hoitotyön käytäntöjä omaisyhteistyön ja vanhuksen identiteetin säilymisen parantamiseksi. Haastatteluun osallistuminen ei edellytä yhteiskehittelyyn osallistumista.

Haastattelut toteutetaan puhelin haastatteluun teille sopivana aikana. Haastattelu kestää noin tunnin ja se nauhoitetaan luvallanne muistiinpanojen tueksi. Kaikki tutkimusmateriaali kerätään, säilytetään ja käsitellään anonyymisti hyvää tutkimusetiikkaa noudattaen. Tutkimustulokset julkaistaan niin, ettei niistä ilmene tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyttä. Tutkimuksellisen kehittämistyön valmistuttua kaikki tutkimusmateriaali hävitetään asianmukaisesti. Teillä on myös mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta missä vaiheessa tahansa.

Pyydän Teitä ilmoittautumaan haastatteluun 13.9.2020 mennessä joko sähköpostilla tai puhelimitse.

Vastaa mielelläni kysymyksiinne tutkimusta koskien.

Ystävällisin terveisin

Jutta Manninen, sairaanhoitaja, vanhustyön YAMK-opiskelija
Metropolia ammattikorkeakoulu
jutta.manninen@mehilainen.fi
P 040-6709846

Tutkimuksellisen kehittämistyön ohjaaja
Tuula Mikkola, VTT, yliopettaja
Metropolia ammattikorkeakoulu
tuula.mikkola@metropolia.fi

Suostumus haastatteluun**17.9.2020**

Tutkimuksellinen kehittämistyö: *Näkymätön vanhus. Omaisyhteistyön kehittäminen vanhuksen identiteetin säilymiseksi hoivakodissa*

Jutta Manninen

Minua on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukselliseen kehittämistyöhön ja olen saanut siitä sekä kirjallista että suullista tietoa. Lisäksi olen saanut mahdollisuuden esittää tekijälle kysymyksiä kehittämistyöstä.

Tiedän että haastattelun tulosten avulla vanhusten asumispalveluiden toimintaa voidaan kehittää yhteiskehittelyn työpajassa. Haastatteluun osallistuminen ei edellytä osallistumista mahdolliseen työpajaan.

Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä, sekä perua suostumukseni milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Voin keskeyttää haastatteluun osallistumiseni kehittämistyön missä vaiheessa tahansa.

Ymmärrän myös, että kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti.

Suostun osallistumaan haastatteluun _____ . ____ . 2020

haastateltavan allekirjoitus

haastateltavan nimenselvennys

Suostumuksen vastaanottaja

_____ . ____ . 2020

haastattelijan allekirjoitus

haastattelijan nimenselvennys